

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Setkání Čechů v rámci odlišných světů

Lucie Chocová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Setkání Čechů v rámci odlišných světů

Lucie Chocová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Marek Jakoubek, Ph.D et Ph.D

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Konzultant:

Mgr. Lukáš Hanus

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Obsah

1 ÚVOD	1
2 CÍLE	3
3 METODOLOGIE	4
3.1 Analýza literatury	4
3.2 Zúčastněné a nezúčastněné pozorování	4
3.3 Nestrukturované a polostrukturované rozhovory	5
4 BANÁT	7
4.1 Poloha	7
4.2 Historie	7
4.2.1 Předkolonizační období	7
4.2.2 Kolonizační období	8
4.2.3 Geografické a správní uspořádání	12
4.2.4 První světová válka	13
4.2.5 Druhá světová válka	14
4.3 Život a tradice	15
4.3.1 Obydlí	15
4.3.2 Způsob obživy	16
4.3.3 Tradice v průběhu roku	19
5 CESTOVNÍ RUCH V BANÁTU	23
5.1 Člověk v tísní	23
5.2 Organizace, firmy, cestovní kanceláře	25
5.3 Vyhledávání autenticity	26

5.4 Mediální obraz	31
5.5 Obraz reality	33
5.6 Poptávka tvoří nabídku	34
5.7 Kolik stojí tato tradice?	37
5.8 Interakce mezi místními a turisty	39
5.9 Dopad šetrného cestovního ruchu.....	42
6 ZÁVĚR	46
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	48
8 RESUMÉ	51
9 FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA	54
9.1 Vyhledávaná autenticita	54
9.2 Turisté v Banátu.....	58

1 ÚVOD

České vesnice v rumunském Banátu, které se zde nacházejí téměř 200 let, jsou reflektovány různými způsoby. Pro etnografy se stalo toto místo středem zájmu po dlouhá léta, nicméně postupně ubýval až do dnešní doby, kdy je toto téma chápáno spíše jako vyčerpané. Naopak pro turisty je Banát místem hledání autenticity, a tudíž oblíbenou a vyhledávanou destinací.

S postupem času, pronikáním modernizace, stále se zvyšující migrací a dostupnou formou turismu se však tyto vesnice mění v čase. Dnes má tradice třeba zcela jiný význam, než měla kdysi. V mnoha doposud vydaných dílech je bezprostřední zájem o každodenní život a o tradice, které v etnografově prostředí zanikly, a tudíž je prostřednictvím Banátu nutné je zaznamenat a zachovat.

Několik antropologů se zabývá problémem reemigrace, nicméně stále je značná absence kvalitních pramenů, co se týče současného života, jehož je již nedílnou součástí právě turismus. Je to střet Čechů v rámci naprosto odlišných světů. Obě strany jsou těmito kontakty nadále ovlivněny. A jsou to právě vesnice, které jsou ovlivněny trvale. Přetváří se v něco nového, co by odpovídalo konceptu šetrného cestovního ruchu, o který se zde snaží Člověk v tísní. Pomoc, která je zde vytvářena však nepřináší pouze peníze, čímž má zabránit odlivu obyvatel a následnému zániku vesnic, ale také konfrontaci mezi sebou a turisty, sebou navzájem a vytváření něčeho, co se stává součástí žité reality, tedy *simulacrem* s velkým důrazem na poptávku turistů. Celý každodenní život místních lidí je přetvářen na komodifikované zboží, které je možné prodat, ať se jedná o ubytování, stravu, tradice či celkový ráz krajiny.

Právě díky nedostatku literatury, která by se zabývala současností českých vesnic v Banátu, rozhodla jsem se toto téma analyzovat. Vždy jsou však zapotřebí minimálně dva jevy či aspekty, aby vynikl rozdíl, který následně „*může být součástí jejich vzájemného vztahu*“ (Bateson

2006: 66). Ač je v Banátu autenticita turisty hledána, a v jisté míře jí dokonce nalézt lze, pouze na základě dostupné odborné literatury z let minulých je možné najít skutečný rozdíl mezi minulostí a současností. Jinými slovy bez minulosti nelze zkoumat současnost. Podobně díky interakcím mezi místními obyvateli a turisty lze řádně interpretovat jejich vzájemné vztahy, které se zakládají na odlišnosti, a bez typologie turistů, která se může projevit opět a pouze na základě rozdílnosti, nelze vymezit jejich vztah k hledané autenticitě a skutečné návštěvě zkoumané oblasti.

Mou snahou v této práci bude přednést komplexnější informace o současném Banátu, o turistech, kteří oblast navštěvují a o jejich vzájemných vztazích.

2 CÍLE

V první části práce se budu snažit na základě dostupné literatury představit nástin dějin českých kolonistů v Banátu a následně jejich každodenní život. Zaměřovat se budu převážně na to, co pak celkově může budít dojem autenticity a vytvářet jednotlivé střípky mozaiky, která je aktivně vyhledávána v Banátu turisty.

Budu se také snažit shrnout především hlavní aspekty turismu, koncept šetrného cestovního ruchu a s tím spojené výhody a nevýhody a představit instituce, které nabízejí některé služby spojené s turismem do Banátu. V první části mé práce tedy shrnu informace, které jsou běžně dostupné v tištěné literatuře, na webových stránkách či v televizi a v rádiu.

Druhá část mé práce bude zaměřena převážně na průběh a výsledky terénního výzkumu, kde se budu snažit nejen promítnout dosud popsané aspekty do praxe, ale také jejich reflektování turisty a cílem bude také uvést, jaký je Banát dnes a proč.

3 METODOLOGIE

3.1 Analýza literatury

Stěžejním pramenem, z kterého budu vycházet, je dílo Desideriu Gecse. Je to práce relativně mladá a pochází z místa. Nebyla tedy psána českými etnografy, provádějícími zde výzkum, nýbrž manželským párem, žijícím v této oblasti a spolupracujícím při této příležitosti s místními lidmi. Největší výhodou oproti českým dílům je to, že autor čerpá z dostupné rumunské literatury.

V případě ostatní literatury je třeba brát samozřejmě v úvahu kontext daných textů, neboť byly napsány v různých časových obdobích, a tudíž není možné vztáhnout taková díla na současnost. Nejstarší pramen, z kterého čerpám, pochází z 30. let 20. století, a právě zde budu klást důraz na to, aby má práce poukázala na širší kontext dané doby.

Nedílnou součástí mé práce zahrnuje také analýza webových stránek a různých dokumentárních filmů. Právě tyto informace ovlivňují turisty a formují jejich očekávání. Tyto údaje jsou značnou součástí celého konceptu cestovního ruchu, a i když trochu zkresleně zobrazují realitu, jsou bezmála jediným zdrojem informací o současném Banátu.

3.2 Zúčastněné a nezúčastněné pozorování

Samotný výzkum se odehrával ve dvou etapách. První trvala deset dní a následující čtrnáct dní. Během prvního výzkumu jsem byla aktivní součástí organizovaného cyklozájezdu, čímž jsem jako jeden z účastníků spoluutvářela zájezd. Jednalo se o větší skupinku lidí, která se mnohdy štěpila na malé, tudíž byla příležitost především pro zúčastněné pozorování, nicméně pouze v případě turistů. Objevovaly se ale i různé situace vhodné pro nezúčastněné pozorování, zejména pro interakce mezi turisty a místními.

V druhé fázi výzkumu jsem netvořila žádnou aktivní součást zájezdu a měla jsem tedy příležitost rovněž pro oba způsoby pozorování. Nezúčastněně jsem si tak mohla vytvářet obrázek o typech turistů, což se posléze ukázalo jako velice důležité. Nebyla na mě soustředěna pozornost jako na výzkumníka, a tudíž bylo možné reálně objasnit některé aspekty cestovního ruchu, popřípadě být svědkem různých konfrontací. Během ubytování u místních obyvatel a při příležitostech uzpůsobených k intimnějším rozhovorům bylo pak na místě zúčastněné pozorování. Stejně tak tomu bylo i při navázání bližšího vztahu s některými z turistů, kdy jsme společně podnikali různé výlety a navštěvovali místní obyvatele.

3.3 Nestrukturované a polostrukturované rozhovory

Výhodné zcela jistě bylo, že mezi mnou, jakožto výzkumníkem a místními obyvateli a turisty nestála žádná jazyková bariéra. Tudíž nedocházelo ke skutečnosti, že by něčemu nebylo řádně porozuměno.

Tyto druhy rozhovorů se zdály vhodné především pro turisty. Neboť i bez jakéhokoliv usměrňování toku informací se jejich monology ubíraly směrem, kde stál i můj zájem pro tuto práci. Turisté tak nevyprávěli o svém životě, ale celá jejich pozornost byla směřována na oblast, ve které se nacházeli a jaká jsou jejich očekávání a to bez ohledu na jakákoliv kritéria, která by je vymezovala od ostatních turistů, tedy věk respondentů, počet členů skupiny, typologie turistů (cyklista, turista, motorkář, stopař a podobně).

Naopak u místních obyvatel nebyly nestrukturované rozhovory ohledně turismu možné a polostrukturované rozhovory byly v mnoha případech obtížné. Značnou roli zde hrálo také to, zda jsou respondenti s některou ze složek cestovního ruchu v Banátu přímo spojeni (ubytování, jízda na koni, obchod, hospoda) nebo nikoliv. Důležitým aspektem zde byl i věk informátorů. V mnoha případech jsem se setkala s naprostým nezájmem a neochotou spolupracovat, a to především

z toho důvodu, že etnografů, provádějících v této lokalitě výzkum, již bylo mnoho, tudíž vše už bylo několikrát řečeno. Pokud však respondenti s rozhovorem souhlasili, musel se ubírat směrem, který volili oni sami. Jakékoli snahy vracet se stále k tématu, které bylo středem mého zájmu, byly nemožné. Pokud se mi to podařilo, rozhovor trval i několik hodin, neboť respondenti byli schopni i v půlce věty změnit téma tak rázným způsobem, že od prvotně položené otázky o možné jízdě na koni se rychle dokázali ocitnout v době mládí jejich rodičů a udržet sice ještě chvíli řeč o koních, nicméně pro naprosto jiný účel. Bylo zjevné, že místní lidé turistům vyprávějí stále ty samé příběhy, tedy o jejich historii, způsobu obživy, udržovaných tradicích a špatných podmínkách pro život. A při každém pokusu o rozhovor bylo třeba si vyslechnout každý z těchto příběhů, jelikož každý osud se zdál natolik citlivý, že bylo naprosto nevhodné jej přerušovat a vracet se k zvolenému tématu.

4 BANÁT

4.1 Poloha

Oblast, na kterou se ve své práci zaměřuji, se nachází v jižní části rumunského Banátu, kterou se táhne pohoří Karpat, kde dominuje *Munții Lokva* (pohoří Lokva) a *Munții Almăjului* (pohoří Almáž), s nejvyšším bodem *Svinecea Mare*, tyčícím se do výšky 1225 metrů nad mořem (Dokoupil, Svoboda 2009: 26). V jižní části tvoří hranici mezi Rumunskem a Srbskem řeka Dunaj, respektive Dunajská soutěska, která se line údolím déle než 100 km. V několika úsecích tvoří impozantní Velké a Malé Kazany, klisury, kdy se řeka rapidně zúží a její šířka je pouhých několik set metrů, jindy však dosahuje až několika kilometrů (Gecse 2013: 11). V závislosti na problému souvisejícím s lodní dopravou byla ve 20. století vybudována přehrada Železná vrata, což mimo jiné zapříčinilo i zatopení dvou českých vesnic Nová Ogradina a Nový Župánek (ibid.: 49). Stejný název byl před patnácti lety použit i pro nově vzniklý přírodní park.

4.2 Historie

4.2.1 Předkolonizační období

Banát patřil do roku 1552 k Uherskému království. V témže roce dobyli Turci Temešvár a oblast tak padla pod jejich správu. Tak tomu bylo až do roku 1716, kdy se podařilo habsburským vojskům vyhrát nad Osmanskou říší. Ta následně roku 1718 podepsala mír v Požarevci, čímž Rakousko získalo mimo jiné i území Banátu. Tato oblast byla nazvána „*Militärgrenze – Vojenská hranice*“ (Urban 1930: 6; Secká 1995: 93) a dostala se tedy do rukou vojsk, kterým velel vojenský guvernér. Jako první byl zvolen generál hrabě Florimund de Marcy, který zaujímal post mezi lety 1718-1734. V jeho funkčním období byl Banát osidlován převážně německým obyvatelstvem, následně za vlády Marie Terezie i Francouzi, Italy, Bulhary a dalšími. Kolonizace tedy započala za vlády Karla VI. a následně pokračovala za vlády Marie Terezie, Josefa II. a

Františka I. Hraniční pásmo se však stále nedařilo osídlit, nebylo ani dostatek vojáků, kteří by chránili pásmo před potencionálními útoky. V období, kdy post vojenského guvernéra zaujímal generál Schneller, bylo započato osídlení doposud prázdné krajiny. On sám byl tímto úkolem pověřen. Němci však nebyli s tímto příliš svolní a také situace na českém venkově nebyla příliš dobrá. Byly vytvářeny velkostatky, kterým malí zemědělci nemohli konkurovat, přidala-li se k tomu neúroda a státní bankrot, byla migrace za lepšími podmínkami tou lepší variantou.

4.2.2 Kolonizační období

Dostupné zdroje uvádějí, že první kolonisté z Čech byli dřevaři. S tím souvisí muž jménem Iosif Magyarly z Oravice, který byl znám jako dřevařský podnikatel a velkoobchodník. Ten si pronajímal od úřadů lesy a potřeboval dělníky na jejich mýcení. Jeho agenti tak v Čechách hledali vhodné uchazeče a výhodnou nabídkou jistý počet příznivců získali. Ti vidinu lepších životních podmínek a zisku neodmítli.

První vlna kolonizace proběhla mezi lety 1820-1825. Tento údaj se v různých zdrojích liší. Milena Secká ve svých pracích uvádí rok 1820-1824 (Secká 1995: 93; Secká 1996: 98), Desideriu Gecse tuto vlnu zařadil do let 1823-1825 (Gecse 2013: 34). Postupně v tomto časovém rozmezí dorazily do Banátu tři skupiny lidí. Jako první byla založena osada Elizabeta, kterou následně tvořilo katolické obyvatelstvo. Druhou v pořadí založenou obcí byla Svatá Helena, sestávající se z lidu vyznávajícího evangelismus. Obě tyto osady byly údajně pojmenovány podle Magyarlyho dvou dcer (Gecse 2013: 34; Hruza 2013: 13). Lidé tedy pracovali pro tohoto nájemce, káceli mu dřevo k prodeji a sami si tak vytvářeli prostor pro stavbu svého domu a mýtili prostor pro svá budoucí pole. Náhle je však Magyarly opustil i se vším, co získali a co měli prozatím přislíbeno. Bez jakýchkoliv prostředků tedy požádali roku 1826 v Požežíně o přijetí do Vojenské hranice. Tato žádost se dostala do rukou plukovníka Drasenoviče, což byl v této době velitel Valašsko-ilyrského

pluku ve Weisskirchenu (Gecse 2013: 35). Jejich žádosti bylo vyhověno, a to jim mimo jiné přineslo v některých případech i osvobození od daně na několik let.

V průběhu let se stávala situace v Elizabetě neúnosná. Chyběl zde totiž vydatnější zdroj pitné vody. Kolonie byla závislá pouze na malém potůčku, který velice často vysychal, proto se s povolením úřadů v roce 1847 místní obyvatelé přestěhovali do nedaleké Svaté Heleny a Elizabeta tímto zanikla.

Druhá vlna kolonizace byla již řízena úřady. Budoucím přistěhovalcům bylo přislíbeno denně 3-6 krejcarů jako cestovní podpora, desetileté osvobození od vojenské služby, stejně dlouhou dobu nemuseli platit státu daně, každé rodině bylo přislíbeno 9 jiter orné půdy a 3 jitra pastvin, místo pro stavbu domu, na který dostali dřevo zdarma a v neposlední řadě i bezplatné získání obilí na setí (Urban 1930: 11; Secká 1995: 94). Tato nabídka byla předána českému guberniu, kde bylo požádáno o 500-600 rodin. Nabídka však byla pro mnoho lidí v Čechách více než lákavá a žádostí se za poměrně krátkou dobu shromáždilo kolem 1500, což vedlo k jistým opatřením. Každý, kdo se chystal odejít do Banátu, musel obdržet navíc „Zertifikat Nr.5754“, tedy potvrzení od vedení Valašsko-ilyrského hraničářského pluku, že je v této oblasti pro něj přichystané místo, dále „Entlass-Schein“, propouštěcí listinu udělovanou vrchností a nakonec také „Exhibitori Praesentiniu“, tedy cestovní doklad (Gecse 2013: 36; Urban 1930: 12).

Pro budoucí osídlení byla vyměřena místa a následně roku 1827 vyjel první transport s kolonisty. Do roku 1930 tak bylo vytvořeno několik nových osad, přičemž Weidental, Wolfsberg, Wolfswiese, Lindenfeld a Milena Secká (1995: 95) v seznamu uvádí ještě osadu Weidenheim, bylo osídleno Němci z Čech. První čeští přistěhovalci v druhé vlně dosídlili Nový Župánek a založili nové osady Gerník, Rovensko, Bígr, Eibentál, Poňásku a Frauvižn. Údaj, kdy byla založena Šumice, se v dostupné

literatuře rozchází, proto jej neuvádím. Avšak do roku 1930 byly všechny osady založeny s následujícím počtem obyvatel – čeští kolonisté: Gerník (Weizenried) – 469 osob, Bígr (Schnellersruhe) – 266 osob, Rovensko (Ravenska) – 237 osob, Eibentál (Eibenthal) – 356 osob, Frauvižn (Frauenwiese) – 186 osob, Nový Župánek (Neu Schuppanek) – 43 osob, Šumice (Schumitzta) – 123 osob, Poňaska (Schönthal) – 281 osob, Svatá Helena (Sankt Helena) – 338 osob, Elizabeta (Elisabethfeld) – 118 osob a němečtí kolonisté z Čech: Weidenthal – 597 osob, Wolfsberg – 444 osob, Wolfswiese – 256 osob, Lindenfeld – 166 osob (Secká 1995: 95; Gecse 2013: 37).

V průběhu let však někteří lidé nezvládali život v podmínkách, na které nebyli zvyklí, nedokázali přijmout realitu, která je potkala, nebylo dostáno smluvním podmínkám, rychle se vyčerpaly místní zdroje. I z mnoha jiných důvodů se tak postupně obyvatelé přemísťovali či dále migrovali do vzdálenějších krajů. Jejich cesty vedly do jiných míst Rumunska, ale také do Srbska, Bulharska, někteří se snažili vrátit zpět do Čech, několik lidí vycestovalo i do Ameriky. Některé osady se pouze přesunuly, jak tomu bylo u Eibentálu. Desideriu Gecse (2013: 40) ve své knize uvádí, že důvodem přestěhování byl požár, který nebylo možno kvůli nedostatku vody uhasit. S touto výpovědí jsem se setkala i při jednom ze svých rozhovorů s místním manželským párem, který mi vyprávěl o tom, jak děti v zápalu hry založily požár. Jelikož se jednalo o dřevěné domy a skutečně nebyl dostatek vody k jeho uhašení, oheň se dostal na mnoho domů, které úplně shořely. Pro stavbu svých nových obydlí si raději vybrali místo podél potoka Tisovice, který dnešní vesnicí protéká. Nicméně manželka autora této knihy z Eibentálu pochází a mnoho z místních lidí knihu vlastní a rádi o ní vyprávějí. Tato výpověď tedy může vycházet pouze z řádek tohoto díla. Podobně se přemístil i Bígr či Šumice, kde při cestě na místní hřbitov můžeme spatřit ještě mnoho křovím zarostlých, ale stále stojících domů, které se původně nacházely o několik set metrů dále, než kde stojí vesnice v dnešní době.

Některé osady zanikly zcela. Toto se týká především Poňásky, která byla natolik přelidněna, že zanedlouho již nebylo možno čerpat žádných místních zdrojů. Po několika neúspěšných žádostech o jejich přestěhování jim bylo vyhověno a 9. ledna 1837 se 22 rodin přestěhovalo na místo zvané Ablian, spadající k obci Jesonovo v dnešním Srbsku, které se od roku 1946 nazývá Češko Selo (Gecse 2013: 39). Podobně tomu bylo i s osadou Frauvižn, kde byl nedostatečný zdroj pitné vody. Většina jejích obyvatel se přesunula blíže k Dunaji a v sousedství rumunské obce Stará Ogradina vybudovali vesničku s názvem Nová Ogradina.

Muži v tomto období kolonizace pracovali převážně jako hraničáři. Také se začaly řádně budovat vesnice, tj. stavěly se obecní domy, přezdívané se „stráže“, sloužící jako obydlí vojenským oddílům, které dbaly na pořádek ve vesnici a sloužící na několik kilometrů vzdálených pevnostech, „kordonech“, u Dunaje (Urban 1930: 14). Rovněž se průběžně budovaly modlitebny a místní školy, kde učil nejprve každý, kdo byl o něco více vzdělaný, posléze i diplomovaní učitelé. Místní lidé dodnes vzpomínají především na Jindřicha Schlögela, který nastoupil po prvním diplomovaném učiteli Antonínu Holečkovi na Svaté Heleně, stejně tak zůstává v povědomí i Adam Mleziva v Bígru.

Třetí hromadnější kolonizační vlnu lze zařadit do 60. let 19. století, kdy se v roce 1862 zhruba 200 osob z moravského kraje vydalo do Klopodie, na statek barona Kinského a v roce 1863 přijelo 50 českých rodin do Velkého Pereku. Neboť se stal od roku 1861 Banát, s výjimkou Vojenské hranice, součástí Uherska, byla tato vlna kolonizace řízena uherskou vládou (Dokoupil, Svoboda 2009: 103). Jednalo se především o zemědělce a řemeslníky. V obou těchto případech šlo však pouze o menšinovou část obyvatelstva, a tak se časem díky smíšeným manželstvím nebo postupnému odchodu Čechů zmenšila na nepatrnou hrstku (Gecse 2013: 42).

4.2.3 Geografické a správní uspořádání

Do 1. 11.1838 patřily české osady k Valašsko-ilyrskému pluku, tedy k jednomu ze dvou tehdejších pluků Rakouského císařství. K tomuto datu však došlo k jeho rozdělení, což mělo za následek reorganizaci českých vesnic. Svatá Helena, Gerník a Bígr nadále spadaly pod 14. ilyrsko-banátský pluk, jenž měl sídlo ve Weisskirchenu a Eibentál, Rovensko, Šumice a Nová Ogradina byly přiřazeny k 13. valašsko-banátskému pluku se sídlem v Karansebeši (ibid: 56).

V roce 1867 došlo v rakouské říši k další reorganizaci, respektive k Rakousko-uherskému vyrovnání. Následná léta znamenala postupnou maďarizaci, a to zejména po zrušení Vojenské hranice, datovaným Milenou Seckou do roku 1972 (Secká 1996: 99) a Rudolfem Urbanem do roku 1973 (Urban 1930: 14). Maďarizace se týkala mimo jiné i naprosté změny názvů jednotlivých českých vesnic, kdy se Svatá Helena přejmenovala na Dunaszentilona, Gerník na Szörénybuzás, Bígr se stal Bigérem, Rovensko Almásrónou, Šumice získala název Cseherdős a Eibentál Tiszafa (Gecse 2013: 58).

Ve školách postupně ustávala výuka českého jazyka a byla nahrazena výukou maďarštiny, stejně tak byli nahrazováni čeští učitelé maďarskými, a to zejména po vydání Aponyiho zákona v roce 1907, kdy byly místní obecní školy zestátněny. O tři roky později byl brán český jazyk pouze jako pomocný a výuka probíhala v maďarštině. Během následujících let byla však čeština zakázána zcela a na Svaté Heleně byla vybudována maďarská opatrovna – mateřská škola, kde bylo nedodržování zákazu mluvit českým jazykem fyzicky trestáno. Rodinám, které odmítaly děti do tohoto zařízení posílat, hrozila pokuta, jež se musela zaplatit ve městě vzdáleném tři dny chůze, a ztrátu tolika času si místní lidé nemohli dovolit (Moravcová 2006: 285). Učitel, působící na Svaté Heleně, Jan Schlögl byl obviněn z velezrady, kvůli tomu, že předčítal české knihy. Dále byl nařčen z panslavismu, a jakožto nepřítel

maďarského národa musel odejít z tamní školy do školy maďarské v Senteši a na jeho místo nastoupil učitel maďarské národnosti (ibid.: 285–286).

Podobně tomu bylo i v případě nově příchozích kněží, kázajících pouze maďarsky (Secká 1995: 98). Tento stav trval až do sjednocení Rumunska roku 1918, konkrétněji však do roku 1920, kdy byla podepsána Trianonská smlouva a Banát byl tak rozdělen mezi Rumunsko a tehdejší Jugoslávii.

4.2.4 První světová válka

28. července 1914 vyhlásilo válku Rakousko-Uhersko Srbsku a již v rané fázi vyzýval František Josef k mobilizaci mužů ve věku 20-45 let prostřednictvím letáků umístěných na radnicích či školách a po značných ztrátách i muže ve věku 45-50 let a osmnáctileté mladíky (Gecse 2013: 87). Byli však i tací, kteří se nástupu chtěli vyhnout, nicméně proti nim byla vedena přísná opatření, čímž volili tito lidé především takovou cestu, že se nechali zaměstnat v dolech na těžbu uhlí, zejména na Kozle, nacházející se v blízkosti obce Berzáska, a tím byli od mobilizační povinnosti osvobozeni (srov. Gecse 2013: 87).

Válka měla za následky nejenom to, že mnoho vojáků z 124 000, kteří byli v historickém Banátu mobilizováni, se již nevrátilo nebo bylo těžce raněno, ale samozřejmě to mělo následky i pro jejich rodiny, které v českých vesnicích zůstaly bez svých mužů, a práce tak pro ně byla mnohem náročnější. Následně se zvedaly několikanásobně i ceny nezbytných produktů. Nicméně kvůli neúspěchům při bitvách, které provázely habsburskou říši, začalo docházet k válečnému rekvírování. Zabavovány nebyly pouze potraviny, zvířata a další potřebné věci, ale také zvony pro jejich následné přetavení. První z nich byl zabaven v Bígru roku 1914, následovala Svatá Helena v letech 1916 a 1917 a v posledně zmíněném roce byly zabaveny i zvony v Gerníku (Gecse 2013: 99).

I přestože bylo uzavřeno dne 11. listopadu roku 1918 v Compiègne příměří a 1. světová válka tím byla ukončena, neznamenalo to, že by začaly lepší časy. Banát se musel ještě vyrovnat se srbskými vojsky, která zde vybudovala pro kontrolu nad oblastí vojenské oddíly. Úředně dojednáno bylo zásobování tamní armády především v oblasti Almáž, kam v té době patřilo i Rovensko a Šumice, kde místní museli odevzdávat vojákům po dobu tří měsíců 1 kg chleba a zeleniny, 400 g masa, půl litru pálenky, 6 kg ovsa, 10 kg sena a také oděv, obuv a kožichy (ibid: 99). Po rozdělení Banátu a vymezení nových hranic připadla značná část Rumunsku a srbská vojska z Banátu odtáhla. Následně byla podepsána Trianonská smlouva.

4.2.5 Druhá světová válka

Ion Antonescu, vůdce Rumunska v období 2. světové války chtěl získat ztracená území a domníval se, že se mu to podaří, pokud bude stát na straně Německa. K tomu došlo 22. června 1941, kdy Rumunsko vyrazilo bojovat po boku Hitlera proti SSSR. Mobilizováno bylo asi milion vojáků, přičemž z českých vesnic jich odešlo bojovat zhruba 200, neboť se jich opět mnoho nechalo zaměstnat v uhelných dolech (ibid: 103). V průběhu času přicházely do českých vesnic oddíly německé i sovětské a dle vyprávění paní V. ze Šumice to byla opravdu zlá doba. Ta uvedla:

„Rumunsko s Němcema bylo a potom tak přišli Rusi, to pamatuju, že jsme byli před nima skovaný, že moje maminka byla sama, báli se takhle ty mladý ženský, tak byly v sklepách skovaný, ty byli darebný, zle. Němci nebyli takový zlí, ale ti Rusi, ti byli zlí, ti pili, i tydlety jak se parfíny a všecko na čo dali vypili a mladý ženský chytily a co s nima nedělali, ty byli zlí, zlí a můj tatínek potom tak vodešel a tam do lágru, tam byl zajatej v Rusku, no až tam došel a tam byl zajatej s jedním z Eibentálu, to byl furt Čech a voni se nedali zapsat, že jsou to z Rumunska, a víte zapsat, že jsou z Česka a tam byli zavřený v nějakym co to bylo, lágr tomu teda říkali

a neměli co jíst a von, jedli prej trávu, kolik došli z rukama a tam jak je to udělali a von potom proboval se najíst zemi a z toho umřel (...).“¹

V roce 1944 Němci postupně okupovali Starou Moldavu, Svinice, což se stalo hrozbou pro Oršavu, dále Aninu, která následně padla, Oravici a Almážskou kotlinu. S podporou Sovětů se 19. brigádě rumunské pěchoty podařilo osvobodit Almáž a údolí Dunaje a následně rumunsko-sovětské jednotky osvobodily Banát úplně. K této události došlo koncem září roku 1944 (Gecse 2013: 111).

4.3 Život a tradice

4.3.1 Obydlí

Celkový vzhled obcí se od českých vesnic lišil, a to především proto, že místní terén je kopcovitý, a tak se mu museli lidé přizpůsobit. Ani jedna vesnice nemá typickou návěs a všechny jsou uspořádány rozličně, ať se jedná o sítě ulic, situování domků či jejich návaznost na cestu.

Již po několika letech od prvního osídlení si kolonisté začali stavět vlastní dřevěné stavby. Jednalo se především o roubené domy s otevřeným ohništěm a možná i kurné chaty (Jech et al. 1992: 27). Tato obydlí měla zprvu jednu a posléze dvě místnosti. Jedna z nich sloužila jako kuchyně, kde bylo k dispozici ohniště. Dým byl odváděn proutím vyplétaným a hlínou ohozeným dřevěným komínem, kam dále vedly i průduchy z další vytápěné místnosti (Špicel, Šubert 2007: 24). Tyto roubenky byly v dalších vývojových fázích nahrazeny zděním a trojdílným půdorysem domů. Jako materiál byl použit kámen, později i sušené a pálené cihly. Oblíbenou techniku představovalo i „truplování“, tedy hlavním materiálem byla směs hlíny a plev, potažmo slámy. Jako střešní krytina se používaly šindele, vyráběné z bukového dřeva přímo ve vesnici. V dnešní době jsou k vidění spíše jen na hospodářských

¹ Amálie V., její rodina vlastnila kovárnu; rozhovor: Šumice, 20. 8. 2014

staveních. K zastřešení byly používány i došky, nicméně se od nich odstoupilo koncem 1. světové války, neboť byly vyráběny z žitné slámy, které nebyl dostatek (Jech et al. 1992: 29). V dnešní době převládají pálené tašky a plechová krytina.

Celková podoba usedlosti se liší v závislosti na terénu, ale typickým půdorysem všech staveb, tedy včetně hospodářských, byl tvar podkovy, kde se mimo obytné budovy nacházely chlévy, kurníky, kůlničky, mlat s vysokým půdním prostorem a pec na chleba. Takto byl celý dvůr uzavřen vysokými dřevěnými vraty s brankou (Gecse 2013: 63), které dominují i dnes, avšak mnohé z nich již nejsou dřevěné, nýbrž plechové. V současnosti je také často k vidění to, že vnitřní nezastavěný prostor dvorku je zastíněn pnoucí se vinnou révou, která tak chrání celý prostor před přímým sluncem.

4.3.2 Způsob obživy

Čeští kolonisté, kteří do Banátu odešli, byli různého povolání, ale jelikož měli po svém příchodu příslibenu půdu a zdarma osivo pro začátek, začali se zabývat zemědělstvím. Většina z nich byla maloroľníky, již vlastnili okolo 10 jiter půdy, zhruba 100 roľníků mělo k dispozici 20 jiter, avšak více než 50 jiter nevlastnil žádný z místních kolonistů (Urban 1930: 66). Pěstování různých plodin se muselo uzpůsobit nejet terénu, ale také zemskému podloží, které se v okolí obcí nacházelo, hloubce zeminy, která je většinou velice tenká nebo její kvalitě. Problém představovala na některých místech i voda. Mimo zaniklou Elizabetu se s tímto problémem potýkala a stále potýká i Svatá Helena. Ta se rovněž nachází na vápencovém podloží, což zapříčiňuje rychlejší prosakování vody. Nicméně i Gerník a Rovensko se nacházejí v krasové krajině s vápencem, a přesto byli gerničtí s výnosy úspěšnější než zemědělci v úrodnějších nížinách (Langhammerová 2009: 23). Nejrozšířenější plodiny, které se zde dodnes pěstují, jsou kukuřice, brambor, dále také pšenice, žito, oves, dýně, fazole. Pro zvířata je též pěstována vojtěška.

Na zahrádkách lze nalézt širokou škálu zeleniny, tak jako v České republice.

I přes svoji izolovanost lze říci, že čeští kolonisté byli na vyšší úrovni, co se týče zemědělství, než jejich sousedé. Pokud jim to situace dovozovala, přijímali mechanizaci a technické novinky, například ještě před zavedením elektrického proudu používali naftové motory a na Svaté Heleně již v polovině 19. století tamější učitel Jindřich Schlögl přispěl k přechodu z rádla na ruchadlo a zasloužil se o zavedení včelařství a sadařství (Langhammerová 2009: 24). Ten zřejmě do Svaté Heleny přivezl i železný pluh, první svého druhu v Dunajské soutěsce (Gecse 2013: 137). Ne vždy se však místním dařilo. Potýkat se museli s nedostatkem vody a s tím spojenou potencionální hrozbou požárů, které by nebylo čím uhasit, dále erozemi, nepříznivým počasím či divokými zvířaty. Paní J., obyvatelka Šumice uvedla, že měl její tchán včely na horním cípu zahrady, protože tam byla voda, ale přišel medvěd, všechny je zvrhal a rozdupal.² V Eibentále dokonce napadl jednoho z lidí po tom, co jej chtěli odehnat od prasat, na které zaútočil (Langhammerová 2009: 23). Mezi 50.-60. lety 20. století byla na Svaté Heleně a Gerníku založena zemědělská družstva. Jejich členští zemědělci tak odevzdávali družstvu 50-70% své půdy. Státu se pak odevzdávala značná část zemědělských produktů – kontingenty a zbylý kus půdy a úrody náležel jim samotným (Jech et al. 1992: 35; Langhammerová 2009: 24).

Nedílnou součástí obživy místních obyvatel byla hospodářská zvířata. Dominoval v každém případě hovězí dobytek, který je využíván především i dnes pro výrobu mléčných výrobků. Chudší rolníci jej používali i do tahu. Ti, kteří si však mohli dovolit koupit koně, preferovali raději je. Další v pořadí byl vepřový dobytek a následovala drůbež, respektive slepice. Ovce a kozy nebyly zastoupeny ve velkém počtu. Byla a je to spíše otázka několika málo hospodářství, kdy například pouze

² Amálie V., její rodina vlastnila kovárnu; rozhovor: Šumice, 20. 8. 2014

jedna rodina na Svaté Heleně dnes chová větší množství koz, jejich stádo čítá kolem sta kusů.

Poměrně značná vzdálenost od okolních měst a špatné cesty si žádaly určitou míru manuální zručnosti. Bylo nutné, aby si sami postavili své domy, vyrobili náčiní pro svou obživu a další potřebné věci. V každé vesnici se tak nacházel truhlář a kovář. V některých obcích se nalézal i kolář, klempíř, švec, koželuh, košíkář a podobně. Řemesla byla zpravidla přenášena po generace. Nedílnou součástí tvořili i mlynáři. Samozřejmostí jednotlivých hospodářství bylo disponování domácími mlýnky, ale pro mletí většího objemu byly budovány „vodenice“ (vodní mlýny) na místních nebo nedalekých tocích. V každé vesnici se jich nacházelo několik. Výjimkou byla Šumice. Její obyvatelé chodili do několik kilometrů vzdálené rumunské vesnice Putna, kde byl vybudován mlýn rodinou Kalinových ze Šumice, kteří zde stále žijí, nicméně svoji funkci již ztratil. Naopak dále intenzivně využívána je pětice „vodenic U Petra“, nacházející se asi 2 km od Gerníku. V mletí a údržbě se střídaly rodiny, které je měly na starost. Pro tuto obec je specifické také pálení vápna, a to díky vápencovým horám, které se nacházejí v okolí obce (Gecse 2013: 165).

Vesnice Bígr a Eibentál lze charakterizovat jako hornické a kovozemědělské, neboť mnoho mužů se nechalo zaměstnat v nedalekých dolech. K dispozici si ponechali někteří pouze menší kus polí na pěstování základních produktů, o které se staraly jejich ženy, neboť muži v dolech zůstávali po dobu celého týdne. Domů jezdili pouze v době víkendů a dovolené. Společně s nově otevřenou šachtou na těžbu černého uhlí vznikla v roce 1890 nedaleko Eibentálu hornická kolonie pojmenována Ujbányje (Baia Nouă) a zaměstnávala mnoho eibentálských mužů. Těžba antracitu probíhala až do roku 2006, kdy došlo k důlnímu neštěstí, a důl byl uzavřen. V roce 1948 byl také zprovozněn důl na azbest, který fungoval do roku 1994. Bígerským mužům se naopak vyskytla možnost pracovat v nedalekých kovouhelných

šachtách na Kozle. Uhlí zde bylo objeveno již v roce 1830. V průběhu času se těžilo i koksovatelné uhlí, nicméně kvůli potřebným rekonstrukcím, a tudíž značné investici byl důl v roce 1998 uzavřen (ibid: 193). Možnost zaměstnání nabízely také uhelné doly v Anině. Tam pracovalo i několik mužů ze Šumice, avšak roku 2005 zde rovněž došlo k důlnímu neštěstí, a sice k podzemnímu výbuchu, který si vyžádal sedm lidských životů, a důl byl uzavřen (ibid.: 192).

Zajímavým počinem bylo ve 20. letech 20. století zavedení textilní továrny na Svaté Heleně, zaměstnávající zhruba 20 místních mužů a žen. V počátcích měli k dispozici pouze ruční dřevěné stavy, ale později byly nahrazeny mechanizovanými na pohon. R. Urban (1930: 68) ve své knize uvádí, že *„(p)odnik má mnohé počáteční obtíže, ale doufáme, že budou překonány a že bude dobrým pramenem obživy zdejšího lidu.“* To se bohužel nestalo. V roce 1934 vznikl požár v důsledku exploze benzinových nádrží, při němž zemřel vlastník budovy, v níž se tkalcovna nacházela, a několik zaměstnanců bylo zraněno. Majitel uprchl do Argentiny a tím továrna skončila (Gecse 2013: 178).

4.3.3 Tradice v průběhu roku

České vesnice v rumunském Banátu se nachází ve vyšších polohách. Příliv rumunského obyvatelstva tedy nebyl tak značný, a proto se tato dvě etnika vyvíjela paralelně. Až na několik prvků například slovních výrazů či druhů pokrmů si Češi v Rumunsku udrželi českou národní identitu. Na samotný jazyk neměla vliv jen rumunština, kterou byly ovlivněny všechny vesnice, hlavně Šumice, ale i jiné jazyky. V Eibentálu byla některá slova poněmčena, a to proto, že zde Němci nejen žili, ale nechávaly se zde hostit německé vojenské oddíly. Svatá Helena, Bígr či Gerník byly ovlivněny spíše srbským jazykem. Přestože probíhala dlouholetá snaha o maďarizaci obyvatelstva, byl její následný vliv na jazyk téměř zanedbatelný (Urban 1930: 72).

Samotný folklor hrál vždy velmi významnou roli v jejich životě, protože díky němu byl udržován a předáván mezi obyvateli český jazyk, ale také se díky němu lidé scházeli, a tak je udržoval pohromadě. „*Folklórem, v němž se odrážel jejich rodný jazyk, totiž manifestovali svoji identitu.*“ (Jech et al. 1992: 72) Různé druhy vyprávění a písní si přinesli první kolonisté do Banátu z Čech. Dále pak byly předávány po další generace. Je třeba říci, že folklor nezůstal v nezměněné formě po celá léta, ale měnil se v čase. Přizpůsoboval se místním poměrům, novým událostem. Také byl vytvářen folklor zcela nový, především v prostředí zajišťujícím místním lidem obživu. O udržování živé slovesnosti se starali i místní učitelé a faráři, kteří se snažili o zajištění české literatury do nově zřizovaných školních a obecních knihoven (Gecse 2013: 327). Dnes se však již lidé nescházejí po večerech, aby si mohli vyprávět různé příběhy, není ani dostatek dětí, kterým by mohly být vyprávěny pohádky. Tento druh folklorů byl nahrazen vytvářením a udržováním transnacionálních sítí, kdy obyvatelé Banátu raději po práci usednou ke Skype a udržují tak virtuální vztah se svojí rodinou, která emigrovala.

Významnou roli pro banátské Čechy v oblasti tradic sehrává jejich náboženská víra. Ta s sebou nese mimo jiné i udržování různých svátků a obřadů počínaje 6. ledna na Tři krále, kdy chodí kněz s ministranty světit domy. V období Velikonoc se zachovalo mnoho zvyků, především dodržování půstu od Popelčnické středy. Následně na Velký pátek bylo tradicí omývání čistou vodou, což údajně vedlo k vyléčení nemocí a upevnění zdraví po celý další rok (Gecse 2013: 379; Langhammerová 2009: 79). Další obřady se prováděly i na Bílou sobotu, Velikonoční neděli a pondělí. Specifický charakter měly a mají Svatodušní svátky. Při této příležitosti se na Eibentále pořádají máje, kdy se do rohu hostince připraví pentlemi vyzdobená břízka a následně jsou za slov řečníka a hrající hudby mládencem „zaváděny pod máj“ ženy od nejstarší po nejmladší, poté si společně připijí a ženy či dívky do připravené nádoby vhadou peníze, které pokryjí náklady na slavnost (Scheufler, Skalníková 1963: 340-341; Gecse 2013: 380).

Dodnes stále udržovanou tradicí je pouť do Čiklavy, kde se nachází kostel na Mariánské skále s obrazem Panny Marie. Procesí se koná 15. srpna a 8. září, což jsou dny oslavující nanebevzetí Panny Marie a její narození. Z českých vesnic je toto místo vzdáleno v rozmezí od zhruba 50 km do 100 km. Starší generace se dopravuje buďto autem nebo autobusem, avšak mladí stále putují pěšky. Součástí takového průvodu je kříž s květinovým věncem, který líbají lidé z vesnic, kterými průvod prochází a ti jim rovněž přispívají jídlem či penězi (Gecse 2013: 385). Na obdobné procesí s Panenkou Marií chodívali obyvatelé Šumice i o Velikonoční neděli, avšak pouze do té doby, než to rumunská vláda zakázala (Jech et al. 1992: 65).

Během roku dále následovaly dožínky či posvícení, které připadlo v jednotlivých vesnicích na odlišná data. Tento zvyk je udržován dodnes, a stal se velkým lákadlem pro potencionální turisty. Dále pak Mikuláš a samozřejmě Vánoce. V tomto čase se dochovalo mnoho tradic, které z České republiky vymizely. Samozřejmostí je půst na Štědrý den, aby bylo spatřeno zlaté prasátko, dobytek dostává lepší krmení, než po zbytek roku, pro slepice se sype zrní do kruhu, který je vytvořen řetězem, a to aby nezanášely k sousedům, a povříslly se obvazují stromky jako ochrana před mrazem. Večer následuje půlnoční mše a po ní rozsvěcení stromku, rozdávání dárků a štědrovečerní hostina. Při této příležitosti je na stůl přichystán i talíř s jídlem pro zesnulé a obilí se umísťuje pod stůl, při čemž se věří, že tento zvyk zajistí úrodu po další rok (Langhammerová 2009: 89).

S postupem času a nezadržitelnou migrací mladých lidí však bylo od mnohých zvyků a slavností upuštěno. Kulturní domy tak zejí prázdnotou. Tradičně pořádané bály k různým příležitostem už téměř vymizely. Podobně je to i masopustním průvodem či májovými svátky. Díky nedostatkům nově narozených dětí se stává křtění, biřmování a první přijímání spíše minulostí, podobně je tomu s úbytkem tamních svateb. V minulosti se jako potencionální partner preferoval Čech, ale

následně byli volbou i okolní Rumuni. Nicméně takovéto rozhodnutí bylo přijímáno spíše s nevolí. Právě pro nedostatečnou možnost najít si českého partnera ve vesnicích můžeme zde i dnes najít různě staré mládence, kteří zůstali sami, neboť si odmítli vzít ženu jiné národnosti. Naopak kvůli starší generaci, která zde nadále žije, se vyskytuje více pohřbů. O něco tragičtější byla a je smrt dětí. Mezi hlavní důvody patří různé druhy nemocí, hadí uštknutí, otrava, přejetí, zásah elektrickým proudem a v nejvyšší míře zásah bleskem. Takovou smrt prodělala v době mého výzkumu i asi třináctiletá dívka, která byla při zásahu bleskem na pastvě. Své matce se před svou smrtí svěřila, že se jí zdálo o jejím tatínkovi (který zemřel několik let před ní), jak si pro ni přišel.

Pohřeb s modlitbami není vykonáván v kostele, nýbrž na dvorku, kde dotyčný žil, a další modlitba je pronesena na hřbitově. Tělo zesnulého se dopravuje na hřbitov na márách nebo povozu či traktoru. Zajímavou otázkou také zůstává přístup místních lidí k formě pohřbívání. Češi se odjakživa nechávali pohřbít do země, kremace byla známa jen u Rumunů. Nicméně v dnešní době jsou názory na toto téma rozporuplné. Jsou již lidé i v našich krajanských vesnicích, kteří upřednostňují zpopelnění, jiní naopak tvrdí, že do Čech nikdy nepůjdou, protože se bojí, že bychom je tady po smrti spálili.

5 CESTOVNÍ RUCH V BANÁTU

Výše jsem shrnula hlavní aspekty, které tvoří koncept cestovního ruchu v Banátu. Doposud jsem čerpala z dostupné literatury a nyní se zaměřím převážně na svůj terénní výzkum a budu se snažit ukázat Banát takový, jaký skutečně je, neboť od toho, jak je popisován v dostupné literatuře, se skutečnost značně liší. Tím však nechci zpochybňovat to, co již bylo napsáno, nýbrž uvést to, jak byly tyto vesnice ovlivněny turismem. Dále shrnu hlavní program Člověka v tísní, který pomohl místním občanům s jednotlivými fázemi nabídky pro turisty a následným uvedením do praxe, a firmy zabývající se některou ze složek turismu v tomto kraji. Rovněž se pokusím transformovat do praxe hlavní definici šetrného cestovního ruchu, o který se pokouší Člověk v tísní v zastoupení panem Ivem Dokoupilem.

5.1 Člověk v tísní

Tato organizace se zaměřuje na pomoc Banátu od roku 2000, kdy se jejich stěžejní práce zabývala opravou silnic, místních škol a vybavením učeben či budováním vodovodů. Od roku 2004 se však zaměřila na jiný typ pomoci, a sice na vytváření různých pracovních míst, aby bylo zabráněno migraci, která je stále velice aktivní a ohrožuje tak samotnou existenci českých vesnic (Člověk v tísní © 2013a). Tento odliv obyvatel je způsoben především ekonomickým faktorem či materiálními a nemateriálními nedostatky. Obraz migrujícího člověka je však často velice zkreslený. *„Z tohoto hlediska, které je ze strany krajanů racionálně reflektováno, se jeví ČR jako místo, kde lze snáze dosahovat svých cílů, od seriózního lékařského ošetření až po absenci úplatků při registraci motorového vozidla.“* (Budilová et al. 2011: 65) Počet obyvatel ve vesnicích rapidně klesá, školy se zavírají pro nedostatek nových žáků, nová generace se rodí již v České republice popřípadě jiném místě, kam jejich rodiče migrovali. Za svými dětmi se stěhují i rodiče, kteří v Banátu ještě nějakou dobu zůstali třeba do doby, než si jejich děti vybudují

nějaké zázemí. Dále jsou to například lidé, kteří se o sebe již sami nepostarají. Dle výpovědi jednoho mého informátora, žijícího několik let v Praze, je většina jeho známých, kteří pocházejí rovněž z Rumunska, ve velice špatné situaci. Důležitá je především jejich národnost. Banátští Češi jsou turisty v Rumunsku chápáni či reflektováni jako Češi, nikoliv jako Rumuni. Po příjezdu do České republiky, se však ukáže, že zde už je na ně nahlíženo jako na Rumuny, což se samozřejmě odráží v jejich možnostech uplatnit se zde na trhu práce a s tím spojenou možností výdělku. Dalším důležitým aspektem je adaptace a akulturace v hostitelské zemi. Dle informátora se mnoho z jeho blízkých nezvládlo vyrovnat se situací, do které přišli. Mnoho jich nedokáže udržet peníze, žijí na ubytovnách, propadli alkoholu či drogám, v krajním případě i sebevraždě.³

Od roku 2005 rozjel Člověk v tísni nový projekt, který se zabývá rozvojem šetrného cestovního ruchu. Jeho stručnou charakteristiku na svých webových stránkách shrnují takto:

„Šetrný cestovní ruch, který se řídí zásadami trvale udržitelného rozvoje, je nejlepší a nejefektivnější ekonomickou variantou pro obživu krajanů v Banátu v podmínkách dnešního globalizovaného světa. Vyžaduje jen minimální zaškolení a malé investice do vesnických stavení a jejich odlehlost a technická zaostalost není pro něj překážkou. Taktéž minimálně narušuje či mění zvyky sedláků a jejich rodin a vytváří tím nejlepší předpoklady pro další přežití českých komunit v Rumunsku.“
(Člověk v tísni © 2013b)

³ I. Stefan Popa DiS., rodák ze Šumice, který několik let žije na Kladně a pracuje v pražské nemocnici jako zdravotní bratr; rozhovor: Praha Zličín, 11. 9. 2014

5.2 Organizace, firmy, cestovní kanceláře

Banát jako turistickou destinaci propaguje v České republice několik cestovních kanceláří. Mezi nimi dominuje brněnský Kudrna s.r.o., který nabízí zájezdy různého charakteru po celý rok. Jejich specializací je v tomto směru hlavně pěší turistika a cykloturistika, dokonce můžeme v nabídce nalézt i zájezd obohacený o cvičení jógy. Jeho programy jsou však zaměřeny právě na různé tradice. Nabízí zájezdy typu „*Velikonoce v Banátu - rumunský krajanský Banát, tradiční liturgie celých Velikonoc, předjarní příroda*“ (Kudrna © 2011a), „*Výprava do minulosti - poznávání života vesnic z dob našich prababiček u Čechů v rumunském Banátu*“ (Kudrna © 2011b) nebo „*Silvestr v rumunském Banátu - aneb opravdové cesty proti proudu času*“ (Kudrna © 2011c). Dalšími touroperátory, kteří nabízejí podobný zájezd, jsou Alpina cestovní kancelář s.r.o. či CK INTERTRANS s.r.o. Kudrna mezi nimi však dominuje se svojí širokou nabídkou. Mimo tyto zprostředkovatele, kteří nabízejí jako doprovod průvodce, je možné do Banátu vyrazit samostatně, a to nejen autem či vlakem, ale také pravidelnou linkou. Hlavním autodopravcem je ExpresHrůza s pátečními odjezdy z České republiky a nedělními odjezdy ze Svaté Heleny. V této obci nabízí rovněž ubytování. Další alternativou je autodoprava Josefa Nedvěda z Plzně. Ten naopak na svých webových stránkách odkazuje na ubytování u Nedvědů na Gerníku. Ti propagují nabídku svých služeb též na svých, nově zřízených, internetových stránkách.

Specifické expedice, školní programy, fakultativní výlety, půjčování aut, ubytování a další služby jsou nabízeny též na webových stránkách „Dovolená v Banátu“, za nimiž stojí majitelé eibentálského hostince „U Medvěda“. I několik místních lidí se chopilo značné iniciativy, vybudovali si penziony, postavili nové chatky, v jednom případě i hrad, vytvořili reklamu, webové stránky, pořídili si vizitky a snaží se podnikat v cestovním ruchu.

5.3 Vyhledávání autenticity

Jak jsem již zmínila výše, české vesnice v rumunském Banátu jsou izolovány od okolních rumunských měst či vesnic, a proto se vyvíjely ve větší míře samostatně. To s sebou neslo i zachování kulturních rysů prvních přistěhovalců, předávání českého jazyka a samozřejmě do značné míry i jistou „zaostalost“, což může být turisty reflektováno jako něco autentického. Lidé v těchto vesnicích však netrpí technickou absencí. Jde spíše o to, že v některých případech nemají na výběr. Důležitým faktorem pro stále udržované zemědělství je vysoká míra nezaměstnanosti a s tím spojený odliv mladší generace do měst a emigrace do České republiky či jiných zemí. Ve vesnicích tak zůstává v nejvyšší míře zastoupena starší generace, pracující na svých polích, tak jak tomu bylo i před příchodem turistů. To, že jsou nadále využívány „zastaralé techniky“, nemusí nutně znamenat „zaostalost“. Její podmíněnost může být zastoupena několika faktory, například nedostatkem většího finančního obnosu na koupi traktorů a dalších zemědělských technologií, druhotné využívání pro cestovní ruch nebo nevhodná poloha polí. Pokud se nacházejí v prudkých svazích nebo k nim vede nepřístupná cesta, jeví se koňský potah jako lepší řešení než využívání drahých strojů, které na takový terén nejsou přizpůsobeny. Jejich možná porucha pak kvůli špatným podmínkám znamená sáhnout hluboko do kapsy. Dalším důležitým faktorem je pospolitost. Pokud se vezmou v úvahu náročné podmínky pro obživu a jistý druh endogamie, je vytvářen jistý uzavřený rámec, uvnitř kterého se udržují různé tradiční a folklorní prvky. V neposlední řadě je samozřejmě důležitý český jazyk, který se od počátku předává po generace nejen v rodině, ale také během základní školní docházky, neboť každá vesnice disponovala vlastní školou. Toto tvoří onu autenticitu, kterou turisté v této oblasti aktivně vyhledávají. Je to souhrn všeho, co je turisty chápáno jako původní, nezkažené, ryzí a vzdálené v čase. Tedy to, co nás směřuje do minulosti takové, jaká je značně vzdálena naší technické době. Můžeme jí ale znát z vyprávění našich rodinných příslušníků. To se také stalo podnětem

cestovních kanceláří pořádající zájezdy do této destinace. Přídomkem názvů jednotlivých programů se stávají hesla jako „cesta proti proudu času“, „návrat do minulosti“, „z dob našich babiček“, „tradiční liturgie“, „civilizací téměř nedotčená“ a podobně. To nás zavádí do dob zlatého věku, k mýtu o ušlechtilém divochu a k naší fascinaci „těmi druhými“. *„Příroda, v jejímž lůně domorodci žijí, byla v romantismu pokládána za živel přirozené nevinnosti a rajské harmonie, od kterého se civilizace ke své škodě oddělila.“* (Budil 2003: 41) I krajané v Banátu mohou být chápáni skrze soužití s přírodou, svojí nevinnost, idylickou a malebnou krajinu, kterou svým sociálním chováním spoluutvářejí a ještě stálou vzdálenost od našeho civilizovaného světa.

Do jaké míry je autenticita vyhledávána závisí na tom, v jakém rozsahu jsou turisté vedeni některou z institucí, tedy cestovní kanceláří, dopravní společností a podobně. Dále je podstatné také to, jakým dopravním prostředkem se do Banátu dostali, při jaké příležitosti, jaký účel měla jejich cesta a také počet účastníků dané skupiny. Na tomto základě jsem si turisty v Banátu během čtyřtýdenního pobytu zařazovala do jednotlivých kategorií a snažila jsem se potvrdit danou hypotézu. Dle míry institucionalizovanosti jsem vytvořila tři základní kategorie turistů. Zcela organizované zájezdy cestovních kanceláří, poloinstucionalizované byly skupinky lidí, které využily autobusové dopravy ExpresHrůza do Svaté Heleny a prodloužení pobytu po festivalu Banát, konajícího se v Eibentále, při čemž odjezdy těchto autobusů byly striktně dány. Proto bylo třeba dodržet takový harmonogram, aby ve smluvený čas byli všichni klienti na daném místě. Poslední kategorii tvořili turisté, kteří do Banátu přijeli svépomocí a při návštěvě byli odkázáni pouze sami na sebe. U druhé kategorie musí být utvořena další podkategorie zjišťující velikost skupiny turistů. Další pak není třeba, neboť se ve všech případech jedná o pěší turisty. Posledně zmíněnou kategorii lze rozřadit na další dvě podkategorie, a sice podle dopravního prostředku, kterým turisté disponovali a podle velikosti skupiny. Otázka tedy zní, jak intenzivně je autenticita v Banátu vyhledávána jednotlivými typy turistů?

Organizovaným zájezdem, kterého jsem se aktivně zúčastnila, bylo „*cykloputování po českých vesnicích*“ (Kudrna © 2011d) čítající zhruba 27 osob. Program byl nastaven sice tak, aby se po většinu dní přespávalo v českých vesnicích, nicméně kladl na účastníky jisté nároky. Denně bylo třeba zdolat vzdálenost v rozmezí od 40 km do 70 km, vyjma posledního dne, v celkovém převýšení od 500 metrů do 1200 metrů. Během těchto denních výjezdů byla součástí programu návštěva dalších zajímavých přírodních míst, čímž se doba trávení času ve vesnicích rapidně snižovala. Důležitá byla také forma ubytování. Cestovní kancelář disponovala buďto vlastním domem, nebo si pronajala stavení se zahradou na postavení stanů stranou celkovému „ruchu“ vesnic, kromě Eibentalu, jehož návštěva byla dobrovolná, a Svaté Heleny, kde byl zájezd ukončen. Rovněž strava byla formou polopenze zajištěna vlastním kuchařem v blízkosti autobusu. Ve valné většině tedy ke kontaktu s místními obyvateli docházelo, ale spíše formou „míjení se“, neboť značná vyčerpanost způsobena dlouhými přejezdy po špatném terénu a nedostatek volného času nedovolovaly účastníkům větší aktivitu. Stěžejní byla také kooperace účastníků v případě nouze, a proto se jevílo důležitější utváření vztahů v rámci vlastní skupiny, než se od ní distancovat a zaměřovat se na tamní způsob života. Taková možnost by byla stejně pouze ve večerních hodinách, proto tedy největší výnosy z této skupiny získávaly místní hospody. Proč tedy právě tento zájezd, když cestovní kancelář disponuje větším množstvím zájezdů podobného charakteru nejen do Rumunska? Hlavní důvod volby tohoto zájezdu byla u větší části respondentů příroda. Dva respondenti uvedli, že je to něco jiného, než na co jsou zvyklí,⁴ dva účastníci uvedli, že o českých vesnicích nikdy neslyšeli, a proto spojili krásnou přírodu s jejich návštěvou,⁵ další dva české vesnice vůbec nezajímaly, nicméně v průběhu týdne toto stanovisko přehodnotili⁶ a pouze jeden účastník byl

⁴ Tomáš B., David L., účastníci cyklozájezdu; rozhovor: Rovensko, 1. 8. 2014

⁵ Huw E., Michaela E.; manželský pár žijící trvale v Anglii, jedná se o smíšené manželství Angličana a Češky; rozhovor: Bígr, 6. 8. 2014

⁶ Petra H., Tomáš H., manželský pár z Brna; rozhovor: Rovensko, 1. 8. 2014

uchvácen natolik, že potvrdil i další návštěvu těchto vesnic v následujících letech, ale prostřednictvím poloinstitucionalizované kategorie, čímž bude mít větší volnost při hledání oné autenticity.⁷

Zvolí-li si turisté autobusovou formu dopravy do Svaté Heleny, získávají tak větší volnost ohledně samotného programu. Nicméně vzdálenosti mezi jednotlivými vesnicemi jsou tak ještě větší než s použitím bicyklu. I v těchto případech hraje nejdůležitější roli příroda, možnost táboření kdekoliv, lacino, co se týče destinace a pohodlnost při domluvě, neboť jejich cílem je návštěva českých vesnic. Ta samotná ale bude v podstatě „našponovaná“, neboť mají předplacené místenky na zpáteční cestu do České republiky, a záleží tedy na rychlosti chůze mezi jednotlivými obcemi. Na základě nezúčastněného pozorování jsem došla k závěru, že pro hledání oné autenticity je stěžejní právě to, kolik členů čítá každá samostatná jednotka, respektive čím menší jednotka byla, tím vyšší zájem byl proječován o tamní obyvatelstvo. Nejmenší jednotku tvořil pár a největší pak skupina o 20 lidech. Dva respondenti uvedli jako důvod jejich návštěvy mimo přírodu i toto: „*Chtěli jsme vidět, jestli je to tu opravdu takový, jak se píše na webu.*“⁸ A na mou otázku zda tedy je, odpověděli jednoslovně „*ano.*“⁹ Zde se nabízí to, že „(v)yjednávání autenticity v interakci tedy spočívá v tom, že si turisté vybírají, co chtějí vidět, a místní rozhodují o tom, co chtějí ze své kultury prezentovat“ (Hoření, Klvač, Krylová 2009: 2), jinými slovy, turisté jsou plni stereotypů, které se šíří napříč internetem či beletristickými knihami a právě to v Banátu hledají. Nalézt to samozřejmě mohou a to právě z důvodu absence času, který by měli věnovat poznání vesnic, oproti většinově strávenému času v přírodě. Pokud tomu tak není, původní očekávání se stane realitou, neboť místní lidé dobře vědí, co dělá v Banátu turismus turismem. Těmto lidem, patřícím do poloinstitucionalizované kategorie, tak zůstává skutečnost uzavřena. Pro nocování spíše využívají možnosti

⁷ Roman P., účastník cestující sám; rozhovor: Svatá Helena, 9. 8. 2014

⁸ Petr A., Kristýna K., pěší turisté z Prahy, kteří smlouvenou dopravou přijeli na festival Banát a následně využili možnost prodlouženého pobytu; rozhovor: Eibentál, 22. 8. 2014

⁹ ibid.

stanování nežli ubytování v některé z domácností. Podobně je to i se stravou. Buďto disponují vlastní, nebo si pouze dokoupí zásoby. Kontakt s místními obyvateli tak nastává pouze v případě různých procházek po vesnicích, v hospodě nebo při koupi domácích výrobků. Jedná-li se o početnější skupinu, které byly v Banátu během mého výzkumu dvě, zájem o cokoli se zmenšuje. V tomto případě si celá skupa vystačí sama a nesečkala jsem se s jediným případem, kdy by došlo k nějakému většímu zájmu turistů o lokalitu.

Poslední zmíněnou kategorií jsou turisté, kteří cestují do Banátu samostatně, tedy autem, vlakem, stopem, na motorkách. V období mého výzkumu byl jejich počet srovnatelný s turisty využívající dopravce ExpresHrůza. Co se týče organizace, volnočasových aktivit a zájmu, byli plně odkázáni pouze na sebe. Oproti organizovanému zájezdu, kde byla značná absence základních informací o Banátu, byli tito turisté informováni a to co měli načtené, se samozřejmě snažili vyhledat. To znamená, že zájem těchto návštěvníků o onu autenticitu byl nejvyšší. Zde je však řeč pouze o primární návštěvě lokality. Otázka tedy je, do jaké míry jsou návštěvníci ovlivněni dostupnou literaturou? Webové stránky Banat.cz propagují destinaci takto:

„Máte rádi vůni sena, zpěv cvrčků a balkánské slunce? Pak se vydejte na dovolenou do českých vesnic v rumunském Banátu. Čeká vás autentické vesnické prostředí s domácí stravou a pruhovanými peřinami.“
(Společnost Člověk v tísní o.p.s. © 2014)

„Do dnešních dnů si krajané v Banátu uchovali zvyky a tradice, které si přivezli z domova. Ve vesnicích se proto domluvíte čistou češtinou, hospodyňky vám nabídnou české koláče a řízky a večer spočínáte v babičkovských duhnách. Během pobytu můžete hospodáři pomoci hrabat seno, kosit a mlít obilí, péct chleba nebo mlít na kamenných mlýncích.“ (ibid.)

Právě v tomto případě nejvíce vyvstává ono vyjednávání autenticity, které jsem uváděla výše. Na základě jistých představ, které si turisté přivážejí z České republiky, záměrně vyhledávají takové ubytování, interakce, aktivity či výhledy, aby je naplnili. Z velkého množství ubytovacích kapacit si zvolí tu, která nejvíce odpovídá něčemu původnímu. Dále jsou zpravidla voleny jako hostitelky starší vdovy nebo postarší manželský pár, neboť právě od nich se lze nejvíce dozvědět o tom náročném životě, který v banátských horách zažili oni i jejich rodiče. K tomu se samozřejmě váže i výborná domácí strava maštěna sádlem a péřové duchny. Vše může být stvrzeno při procházce kolem obce, kde se vynoří výhledy, „*teré připomínají Ladovy obrázky*“ (ibid.). V případě mých respondentů na sklonku jejich dovolené stále převládal dojem nedotčenosti, ryzosti, původnosti a pohostinnosti. Po čtrnácti dnech pobytu v Banátu jedna respondentka uvedla (ostatní přikývli), že „*je to tady krásné, ale fakt jak před dvě stě lety*“.¹⁰ Další respondentka, při probíhajícím festivalu Banát, podotkla „*no to je super tady, jak v živém skanzenu*“.¹¹ Respondent, který přijel na motorce, použil „*přesně jak píšou na webu, no 19. století*“¹² a jeden z účastníků cyklozájezdu zmínil, že se cítí, jako by se přenesl do dob našich babiček.¹³ A právě toto jsou výše zmíněné konotace Banátu, které se šíří širokou veřejností, a jsou aktivně na daném místě vyhledávány.

5.4 Mediální obraz

Nejdůležitějším pilířem, na kterém turistika v Banátu stojí, jsou média, která záměrně podtrhávají prostý venkovský styl života s velkým důrazem na tradice a víru. Jedná se především o beletristická díla, novinové a časopisové články, dokumentární filmy, výstavy a další. Dnes

¹⁰ Marika T., turistka z Kladna, společně s dvěma přáteli a jejich synem navštívili festival Banát a následně autem cestovali po všech českých vesnicích; rozhovor: Rovensko, 26. 8. 2014

¹¹ Marie V., návštěvnice festivalu Banát, která se zúčastnila pouze této akce; rozhovor: Eibentál, 22. 8. 2014

¹² Marek L.; jeden ze tří členů skupinky motorkářů, kteří přijeli autem. Ubytování byli stále na Rovensku a ostatní vesnice navštěvovali na svých krosových motorkách; rozhovor Gerník, 28. 8. 2014

¹³ Tomáš B., účastník cyklozájezdu; rozhovor: Rovensko, 2. 8. 2014

se nám naskýtá velké množství dostupných zdrojů ohledně Banátu. V první řadě se jedná samozřejmě o odbornou literaturu v oblasti etnologie, neboť *„(n)árodopisný výzkum českých menšin v zahraničí je pro teorii národopisu neobyčejně významný, protože umožňuje studovat některé formy způsobu života a kultury, které v domácím prostředí zanikly, a které se v cizím etniku v důsledku značné izolovanosti mohly udržet mnohem déle.“* (Jech et al. 1962: 145) Beletristická díla hrají většinou na city. Důležité je vyvolat pocit soucítění, solidarity, lítosti. Ukázat, jak drsnou cestou první kolonisté museli projít, jak z ničeho vybudovali všechno, co mají a v jak nehostinných podmínkách dokážou žít. Podobné informace lze nalézt na různých webových stránkách, které turisté před svou cestou studují, především jedou-li do Banátu individuálně. Tato literatura je většinou doplněna o různé fotografie, které podtrhují to, na co jsou turisté v textech lákáni. Krásná příroda, mnohdy obohacena o typické kopky sena, obyvatelé na polích, nikoliv s traktorem, ale s koňmi a dalším ručně vyráběným náčiním, postarší lidé táhnoucí za sebou na řetězu krávy, pasácci koz, stará stavení, žebříňáky a samozřejmě kroje a šátky, což je něco u nás již zcela zapomenutého. Dále následují novinové a časopisové články. V tomto pojetí lze nalézt široké spektrum témat a až na jisté výjimky jsou v podstatě srovnatelné. Tedy popis autentických českých vesnic v srdci krásné přírody. Mnoho článků a rozhovorů pro rádia má na svém kontě i pracovník Člověka v tísni, který několik let pracuje na udržování šetrného cestovního ruchu. Na základě jeho slov se tedy jeví jako zřejmé, že budoucí návštěva bude skutečně proti proudu času, někam do minulosti, do dob našich babiček. Vše samozřejmě ještě utvrdí dokumentární snímky zachycující právě tu nedotčenost, „necivilizovanost“ a atraktivitu daného místa. V pozadí je využívána dramatická hudba při slovech vyprávějících těžké začátky a lidová muzika při vyzdvižení místních tradic. Ani výstavy, které byly realizovány, nepopisují skutečný život, ale snaží se zachytit onu autenticitu. Není tedy divu, že se místní lidé nechtějí nechat fotit. Bylo mi řečeno, že mají strach, že budeme dělat výstavy s jejich fotkami a při tom

se jim budeme smát. Samozřejmě jsou však lidé součástí dokonalého snímku a turisté se mnohdy nedokážou vžít do situace místních lidí. V podstatě mají v něčem pravdu. Nepůjde o smích, ale spíše o fascinaci „těmi druhými“. Tohle vše vytváří něco, co je značně vzdáleno realitě. V případě Banátu už dnes můžeme říci, že se jedná o *simulacrum*.

5.5 Obraz reality

Od prvotních plánů na zachování českých krajanských vesnic uplynulo mnoho let. Během této doby se situace natolik změnila a násilně se přizpůsobila turistům, že je třeba zamyslet se nad tím, zdali z té skutečné reality ještě něco zbylo. Ta byla natolik přeměněna na něco lákavého, až pozbyla svoji podstatu. Byla vytvořena její falešná kopie a ta již s originálem nemá téměř co dočinění. Byly znovuobnoveny jisté tradice. Místní lidé jsou přes veškerou snahu „jít s dobou“ navraceni zpět do minulosti. Nicméně toto *simulacrum* nepohltilo pouze turisty, ale stalo se žitou realitou i pro místní obyvatele, především v době hojné návštěvnosti. Ztratí-li vesnice něco ze své autenticity a atraktivnosti, odejdou i turisté. A pravdou je, že tok peněz, který sem díky nim proudí, je dnes pro mnoho lidí významným výdělkem.

Zdárným příkladem jsou větrné elektrárny na Svaté Heleně. Autenticita zde byla narušena tím, co není turisty vyhledáváno, tedy moderní technologií, která se naplno stala součástí tamní krajiny. Italská firma Enel tak svým počinem narušila obraz reality, který zde byl utvářen pro co nejvyšší spokojenost turistů. Souhrnně všichni dotazovaní respondenti uvedli to, že destinace už není příliš lákavá, větrníky se sem nehodí a ničí krajinu. Jejich pohled na celou situaci je zaslepen egocentrismem, neboť ten pro koho jsou elektrárny nevhodné, jsou turisté, nikoli místní. V podobném duchu jsou vedeny i petice proti stavbě nových elektráren a dokumentární snímky s touto tematikou. Ani jeden dotazovaný se nepozastavil nad tím, jaký dopad to má vlastně na místní obyvatele. Není to jen vizuální pohled, ale také stálé a nepříjemné zvuky,

teré ruší nejen lidi, ale i zvířata. K tomuto místní obyvatelka paní K. uvedla: „*Včely se zbláznily a všechny pomřely (...) a my co s tím naděláme, už jsme si zvykli.*“¹⁴

Obec Šumice by naopak uvítala trochu té civilizace, i když ne s tak velkým zásahem do krajiny. Jedná se o nejmenší vesnici, která je ještě poměrně vzdálena od ostatních. Příliv turistů tedy není tak značný a ubytování zde nabízí pouze jedna vdova. Toho se podle místního pana V. a paní J. snaží využít Čech s Japonkou, kteří si koupili polorozpadlý domek za obcí. Nejen, že nejprve byli přivítáni místními jako poutníci, dostali najíst a měli kde přespat, ale s příchodem konceptu cestovního ruchu už je na ně nahlíženo jako na turisty, tedy nic není zadarmo. Tento pár by chtěl do vesnice nalákat co nejvíce turistů právě za účelem hledání české minulosti. Nedůvěra v tento pár ale stále stoupá, neboť nikdo netuší, kde získávají jídlo ani peníze. K dispozici mají pouze jednoho koně. Také se jim narodilo v Japonsku miminko. Každý si myslel, že už se nevrátí, ale oni přišli a v srpnu se vydali pěšky s koněm a novorozencem přes hory na Slovensko, kde chtěli přečkat zimu. Pan V. se dokonce bouřil, že s nimi nechtěl mít nic společného. „*Chceme jít dopředu, né se vracet do minulosti. Oni z nás dělají nějaké tarzany z pravěku. Turisty tady chceme, ale ne takhle.*“¹⁵ Z toho vyplývá, že jsou tyto lidé v podstatě stále nuceni setrvat v nějaké nezměněné podobě, jinak turisté přestanou mít zájem tuto lokalitu navštěvovat.

5.6 Poptávka tvoří nabídku

Vše, co se jeví jako autentické a je nějakým způsobem poptáváno turisty, se rázem mění na komodity. Především je to ubytování v co možná nejzachovalejším stavení, které odkazuje k prvopočátkům prvního osídlení. S tím je spojena absence vybavené koupelny s přípojkou na

¹⁴ Mariana K., obyvatelka Svaté Heleny, rovněž nabízí ubytování a možnost hygieny pro zájezdy cestovní kanceláře Kudrna, disponuje také jejich katalogy; rozhovor: Svatá Helena, 30. 8. 2014

¹⁵ Johan V., obyvatel Šumice, listonoš, úředník. Jeho rodina vlastní místní obchůdek s potravinami; rozhovor: Šumice, 3. 8. 2014

vodovod a splachovací toaletou, neboť se „i skutečnosti jako chudoba nebo nedostatek hygieny jeví velmi exotické a hodné vidění“ (Valentová 2003). Dále jsou aktivně vyhledávány například slaměné matrace, péřové duchny, obrazy svatých rozvěšených po zdech, velké almamy s vystaveným porcelánem. Také strava je vítanou službou, především v podobě polopenze. Důležité je i to, aby součástí domácnosti bylo co možná nejvíce zvířat. Vlastní-li sedlák ještě koně, má jistou výhodu v tom, že je může mimo práci využívat ještě k rekreační jízdě, dá-li mu Člověk v tísní k dispozici sedlo. Nicméně není podmíněna jen nabídka poptávkou, ale nabídka poptávku i ovlivňuje.

Několik domácností z našetřených peněz vybuodovalo nové koupelny. Některé i se splachovací toaletou, některé bez, pouze s možností umýt se v teplé vodě. Sami tito lidé ale v mnoha případech stále používají „suchý záchod“. Dle výpovědí několika obyvatel disponujících novou koupelnou, se jeví jako důvod právě to, že turisté jsou zvyklí na jinou hygienu a místním lidem je hanba, když jim ji nemohou nabídnout. Dva respondenti z řad turistů na toto téma reagovali negativně¹⁶. Právě tato skutečnost může ovlivňovat jejich následné rozhodování při volbě ubytování. Právě tento kontrast tradiční/moderní není turisty vyhledáván.

Strava je zcela jistě vítána, ale nesmí být nucena. Přece jen turisté nejsou zvyklí na čerstvě nadojené mléko, podomácky vyráběný sýr, ani vydatně maštěné jídlo sádlem, a ani nemusejí disponovat velkým obnosem peněz. Důvodů, proč je strava téměř vnucována, je několik. Paní J., vdova poskytující ubytování, uvedla, že neví, jakou si má říct částku bez stravy, protože všichni chtějí vyzkoušet i místní jídlo.¹⁷ Bere tedy automaticky, že každý turista bude požadovat stejné služby. Skupinka pěti osob, která přijela do Gerníku, vypověděla, že se nechala ubytovat na Rovensku u nějaké paní. Požadovali pouze nocleh bez

¹⁶ Jaroslav V., Daniel H., turisté, kteří přijeli autem a vesnice navštěvovali na bicyklu, který si přivezli s sebou; rozhovor: Rovensko, 26. 8. 2014

¹⁷ Amálie J., ubytovatelka na Šumici; rozhovor: Šumice, 20. 8. 2014

stravy. I přesto, že ji však tito turisté odmítli, jim paní stále nabízela nějaké jídlo. Po přespání upekla buchty a všem znovu nabídla. Ti už tedy neodmítli, ale pevně doufali, že po nich na závěr nebude chtít žádné peníze navíc, neboť už měli pouze minimální obnos.¹⁸ Samozřejmě pro ubytovávajícího jsou výhodnější turisté požadující i stravu, neboť tak mohou ukázat svoji pohostinnost a získat tak větší příjem peněz zároveň.

Doplňková služba jízdy na koních je stále ještě „v plenkách“. Sedla jsou velice nekvalitní a sedláci disponují minimální informovaností, co se týče řádné jízdy. Je třeba vzít v potaz, že většina turistů na koni nikdy nesesedla, a je tedy nezbytné, aby taková jízda byla bezpečná. Dojde-li k problému, je pak vina samozřejmě na všech stranách. Koně nejsou k tomuto účelu vychováváni. Povely, které jsou běžné při jízdě v anglickém sedle, jsou naprosto jiné, než když je kůň zapřahán do povozu. Nejlevnější sedla a špatná informovanost sedláka vedou k tomu, že sedlo bývá špatně upevněno. Jízda je tak nepříjemná nejen jezdcí, ale zároveň škodí i koni. Dva ze tří obyvatel, zajišťující tuto službu, ani nepřizpůsobili třmeny jezdcí. Ten pak bez jakékoliv zkušenosti nemá šanci se udržet v sedle. Bezpečnost je však kladena i na samotného jezdce. Pakliže nevěnuje pozornost koni ani terénu, ale drží v ruce fotoaparát a pořizuje snímky, je pád na místě. Tak se také v jednom případě stalo. Slečna, která neměla s jízdou na koni žádné zkušenosti, a přesto se stále otáčela na svoji kolegyni, aby mohla vytvořit neopakovatelnou momentku, opravdu ošklivě spadla. Majitelé koní pak byli z této události ještě dlouho vystrašeni.¹⁹ Problém je ten, že turisté si jsou v této oblasti trochu blíže než turisté v nějakém přímořském letovisku. Tyto zprávy se tak šíří mezi turisty nejen vesnicí, ale i napříč jednotlivými obcemi, což následně vede k omezené poptávce po této nabídce.

¹⁸ Tereza M., skupina, za kterou hovořila tato respondentka, využila autobusovou dopravu ExpresHrůza a následně chodila po vesnicích pěšky; rozhovor: Gerník, 28. 8. 2014

¹⁹ Václav K., při projížděce na koni, které jsem se účastnila s jednou turistkou, mi tento pán potvrdil výpověď o dívce, která spadla. Tato historka se ihned po této události šířila vesnicí. Pan K. mi ukázal i místo, kde klientka z koně spadla a popsal mi své pocity z této události; rozhovor: Rovensko, 25. 8. 2014

5.7 Kolik stojí tato tradice?

Značná část lidského bytí v Banátu byla komodifikována. Za peníze lze sehnat mimo výše zmíněné služby i tradice. Nejen ty, které jsou v nějaké podobě udržovány dodnes, ale také ty, které se znovu ožívají. Je jisté, že atraktivita místa stoupne, když vznikne něco nového, avšak odkazujícího stále k jejich minulosti. Cestovní kanceláře se chopí příležitosti a budou pořádat organizované zájezdy, v nichž nabídnou něco, co ještě není „okoukané“. Jedním takovým příkladem by mohlo být znovuzavedení masopustu na Gerníku. Tato událost byla i medializována, a sice formou krátkého dokumentu vysílaného v České televizi v cyklu Folklorika a v periodiku Moje země, kde autor jako důvod obnovy této tradice uvedl, že jde především o sebeuvědomění, znovuvytváření pospolitosti, výraznějšího rozdílu mezi „my a oni“ a posílení české národní identity. Upevnit jí tak, aby nebyla pohlcena ostatními národy (Dokoupil 2012: 78).

V obci Eibental se již několikátým rokem pořádá hudební festival Banát. Sami organizátoři uvádějí, že je ukončen „folklorním představením“. V místě a čase tohoto festivalu si místní lidé obléknou tradiční kroj a vytvářejí tak reklamu pro své produkty, které se posléze snaží v otevřených vratech svého dvora prodat turistům. Ti takové prvky lidové kultury vyhledávají, protože za nimi do Banátu přijeli. Mnoho žen stojí rovněž před svými domky a nabízejí je k pronájmu. Do takového domku dokážou naskládat i 12 železných postelí, což je autentické realitě Banátu značně vzdáleno. Samozřejmě panuje i podnikatelská rivalita mezi místními. Když jsem pro sebe sháněla ubytování o menší kapacitě, tak mi jistá paní, která mi nabídla ubytování posledně, zcela zamlčela, že jej nabízí i její sousedka. Po dvou hodinách marného hledání, kdy jsem paní ještě čtyřikrát potkala a stále jsem nepřikývla na možnost jedné z dvanácti postelí, které nabízela, a také díky tomu, že sousedka stála v tom okamžiku vedle ní, teprve uvedla, že i ona tuto službu nabízí. Dokonce pouze ve dvoulůžkovém pokoji. V jednom případě došlo u

malého chlapce k žebrání. Ten náležitě využil solidární atmosféry, ale byl za to následně fyzicky potrestán.

Masový příliv turistů při takovéto akci samozřejmě přinese značný finanční kapitál do této vesnice, neboť se situace se zavřením dolů v roce 2006 výrazně zhoršila, a podpořila tak další reemigraci do České republiky. Na druhou stranu vyplynou na povrch i jisté nevýhody. Tím největším problémem je dostatek alkoholu včetně místní pálenky, který se naprosto liší od alkoholu z České republiky. Následné stavy opilosti a s tím spojené chování se mnoha místním lidem nelíbí, ale raději to přehlížejí. Objevuje se značný kontrast mezi „my a oni“. Mezi místními a turisty nevzniká naprosto žádný užší vztah, neboť na turisty je při této události nahlíženo jako na potencionální kupující všech dostupných komodit.

Tato podpora Banátu je však situována do obce Eibentál, nikoli do jiných vesnic, které se potýkají s tím samým problémem. Při rozhovorech s turisty ohledně ostatních vesnic, při konání festivalu, padly různé typy reakcí. „*Ony jsou tu ještě nějaký vesnice?*“²⁰ „*Třeba se taky dočkají*“²¹ (*festivalu v jiných vesnicích* – pozn. autora). „*Někdy i ty ostatní vesnice navštívím.*“²² O tom, že skutečně další české vesnice v Banátu existují, se ostatně turisté mohli přesvědčit v poslední den konání akce, na který byla naplánována folklorní představení, kterých se účastnily všechny vesnice. Samozřejmě údaj „folklorní představení“ je organizátory uveden mylně. Nejedná se o folklor, nýbrž o folklorismus. Něco, co je předem naplánované, medializované, tedy tradice na prodej, není to autenticita v žité každodenní realitě. Folklorismy však tvoří v Banátu pro turismus reklamu a je jich využíváno v celé oblasti.

Problematiku turismu v Banátu však lépe vystihuje pojem „*Staged Authenticity*“ (MacCannell 1973). Lze ho chápat jako zinscenovanou

²⁰ Lukáš S., pražský návštěvník festivalu Banát; rozhovor: Eibentál, 21. 8. 2014

²¹ Jaroslava K., brněnská návštěvnice festivalu Banát; rozhovor: Eibentál, 21. 8. 2014

²² Simona Z., jihlavská návštěvnice festivalu Banát; rozhovor: Eibentál, 21. 8. 2014

autenticitu. Banát je tedy v jistém ohledu typ sociálního prostoru, který není využíván v každodenním životě, ale vzniká v konfrontaci s turisty. O tomto typu autenticity má smysl hovořit především při organizovaných zájezdech, jako jsou například exkurze pro děti nebo „Posvícení v Banátu“, „Velikonoce v Banátu“ a podobně. Pro turisty je v případě, kdy dochází k interakcím spíše formou „míjení se“, tento prostor uzavřen. Program je někým veden a má za úkol zinscenovat takovou autenticitu, aby budila dojem opravdovosti. Jinými slovy je to odhalení vnitřního fungování prostoru (ibid.: 595), což však nikterak nemusí odpovídat realitě. Tak tomu bylo i při festivalu Banát. Ženy, které v tomto období oblékly kroj, sloužící pouze k jisté příležitosti, vytvářely tak nejen reklamu, ale také sehrávaly jisté role ve vyjednávání autenticity. Pro turisty se to zvenčí, bez většího zájmu o poznání, stává součástí dané reality. Podobný případ je znám u paní J. ze Šumice, která byla při jedné exkurzi požádána o upečení sladkého pečiva. To pak bylo využito v programu. Bylo jí náležitě zapláceno a ještě se dále stalo součástí všední reality. Paní J. tohoto úspěchu začala dále využívat i v podnikání. Turisté si u ní zaplatí ubytování i se stravou.²³ Stalo se to jakousi její obchodní značkou.

5.8 Interakce mezi místními a turisty

K různým druhům interakce mezi místními obyvateli a příchozími turisty musí dojít v každém případě, ať je účel jejich návštěvy jakýkoliv. Různé jsou však intervaly té či oné interakce. Jak bylo zmíněno výše, čím více je zájezd organizován, tím méně dochází k jednotlivým setkáním. Hlubší kontakt nežli nákup jednotlivých produktů a posezení u piva není možný, neboť to samotný program nedovoluje. S nižší mírou institucionalizovanosti se kontakty prohlubují a u individuálních turistů je míra interakce nejvyšší. Toto se však týká pouze kontaktů mezi turisty a místními obyvateli. Naopak kontakt mezi jednotlivými turisty se jeví v každé míře institucionalizovanosti na stejné úrovni. Budťo tíhnou ke své

²³ Amálie J., ubytovatelka na Šumici, ta uvedla, že se v České republice asi ví, jak dobré koblížky peče, protože turisté, kteří k ní přijedou, často toto pečivo vyžadují; rozhovor: Šumice, 20. 8. 2014

skupině, nebo v dané lokalitě vyhledávají podobné turisty, se kterými by si mohli vyměňovat jednotlivé zážitky. V době mého sběru dat to však ve valné většině byli místní, kdo první navazovali nějakou konverzaci. Z dialogů se většinou stávaly monology, neboť místní lidé dobře věděli, co turisty zajímá a automaticky o tom začali vyprávět. Získávání pro mě potřebných dat, tak bylo značně obtížné, neboť snahy udržet obyvatele v oblasti mého zájmu se téměř nikdy nepodařily. Vždy, byť i uprostřed myšlenky, dokázali dovést vyprávění k takovým událostem, které byly předmětem zájmu všech turistů. Tedy především k jejich historii, způsobu obživy, tradicím a těžkému životu.

Právě díky provázanosti návštěvníků v určitém čase lze v některých případech zjistit i názor místních obyvatel na ně samotné, neboť je velice pravděpodobné, že se minimálně jednou za pobyt potkají. A krajané nemají zábran, co se týče povídání o jednotlivých turistech. Velkou událostí na Šumici byla po dlouhou dobu aféra, která se přihodila cyklozájezdu cestovní kanceláře Kudrna, jehož jsem se účastnila. Jedna účastnice se při večerní hygieně snažila umýt v kbelíku, což majitel pozemku, na kterém jsme měli postavené stany, považoval za naprosto nevhodné. Zde došlo ke konfrontaci zájmů v rámci odlišných světů. Pro účastnici zájezdu nebylo vůbec důležité, zda se koupe v kbelíku nebo v lavoru. Pro pana V. se však tato událost stala něčím nepředstavitelným a měl potřebu o tom všem vyprávět. O této události jsem se doslechla ještě o týden později od jiného obyvatele Šumice. Historika byla vyprávěna jako něco vtipného, vybočujícího z normálu. O něco upravenější verzi jsem vyslechla od turistů na Gerníku ještě o dva týdny později. Méně významnější příhody, které se šířily mezi turisty napříč vesnicemi, jsem během svého výzkumu vyslechla ještě čtyři.

Důležitou roli hraje také všeobecná důvěra, ať se jedná o jakékoliv vztahy. Toto slovo má však tenké hranice a v případě Banátu je třeba být velice obezřetný. Velký rozdíl je mezi obyvateli, kteří tvoří aktivní součást cestovního ruchu, a těmi, kteří jej netvoří. Řeč je o alkoholu, neboť

mnoho místních lidí mu propadlo. Turisté, kteří obdivují vše nezkažené a prahnou po prožití něčeho autentického, mnohdy narazí. Ve dvou případech využili nabídku místních občanů zapřáhnout si koně a vyjet na žebříňáku do okolí, potažmo do jiné vesnice. V obou případech to byla služba bezplatná, tedy nebyla součástí konceptu šetrného cestovního ruchu. A v obou případech se turisté museli vrátit pěšky. V prvním případě se vozká stihl opít během cesty na rumunskou salaš. Po kratší návštěvě a zpětném nasedání se s opilým majitelem koní vůz převrhl. Když se turisté rozhodli vrátit raději pěšky, odkázal je majitel vulgárně do patřičných mezí.²⁴ Obdobně na tom byla skupinka, která si najala koňský povoz na cestu z Gerníku na Rovensko a zpět. Než si však návštěvníci stihli vesnici projít, jejich kočí se opil natolik, že nebyl schopný zvládnout cestu zpět, a turisté po neúspěšném pokusu najít jinou alternativu museli absolvovat zpáteční cestu pěšky.²⁵

V dobré víře pomoci místním lidem se rozhodli čtyři účastníci organizovaného cyklozájezdu, během dobrovolné cyklotrasy v okolí Gerníku, pomoci místnímu panu N. s vykládáním sena z vozu a následným uskladňováním na patra. Na první pohled se zdálo zjevné, že tento typ interakce je na běžném pořádku. Účastníci byli stále vybízeni, aby pracovali rychleji, a když museli odejít, nebylo jim to dovoleno, neboť nebyla práce dovedena do konce. Bylo naprosto zřejmé, že pan N. využil naivitu turistů. Turisté si naopak mysleli, jak místní rodině nepomohou. Toto se později potvrdilo, když dvěma z této čtveřice jeden místní hoch řekl, že tento pán to tak dělá s oblibou, neboť se mu nechce pracovat. Samozřejmostí bylo následné zklamání a míra nejistoty po zbytek zájezdu.²⁶

²⁴ Jiří V., výpověď turistů, který tuto situaci zažil; rozhovor: Gerník, 29. 8. 2014

²⁵ Marika T., této turistce se taková situace nepříhodila, ale mluvila prý s lidmi, kteří tuto událost zažili; rozhovor: Gerník, 28. 8. 2014

²⁶ Tomáš N., Huw E., Petra H., Tomáš H., závěr byl odvozen na základě zúčastněného pozorování a díky výpovědi Petry H., která sama uvedla, že byli naivní a takové jednání ji mrzí; rozhovor: Gerník, 8. 1. 2014

Většina monotónních interakcí a letmých konverzací se prohlubuje s opakovanými návštěvami té samé lokality. Turisté i místní obyvatelé mezi sebou upevňují vztahy a důvěru. Názory těchto návštěvníků se tak mnohdy liší od prvotních názorů a končí slovy: „*To je strašný, co se tady teď děje.*“²⁷

5.9 Dopad šetrného cestovního ruchu

*„Od revoluce sem chodili s pomocí z Čech, tady u mě sou lidi, když se na tebe někdo usměje, tak se k němu táhneš a když se potom ušklíbne tak se dáš na stranu a my s tou mou švagrovou, tak každého sme přijmuly, ať to byl, kdo to byl. Daly sme mu najíst a tak jako nebraly sme žádný peníze. Tenkrát se to nevědělo, že se může platit. Oni to věděli, ale my sme to nevěděly. A když sme někerá něco neměly, tak sme si to pučily, ale daly jsme lidem najíst a potom sem dál a dál nevím, jak to bylo. Pak sem přišel jeden, který sem chodil nejdřív s pomocí, tak s jednou ženskou chodil, tak potom dál a dál, že prej nám něco dají a pak začli chodit víc a začly sme přijímat, až se to takhle natáhlo.“*²⁸

Z poutníků, kteří mohli využít pohostinnosti místních obyvatel, se tedy stali turisté, a místní lidé si za svoji pohostinnost začali nechat platit. Tato skutečnost s sebou přinesla také rozbroje mezi místními obyvateli. Ti totiž využívají turisty jako nástroj k získávání různých informací o svých sousedech. Šetrný cestovní ruch s sebou nese i zášť, která se vytvořila mezi lidmi. Neboť základní zjišťující informace při zahájení jakékoliv konverzace, především na Rovensku byla, kde je kdo ubytován. To mi potvrdili všichni informátoři z řad turistů. Následně začali občané špinit svoje sousedy na základě různých „drbů“. Dále následoval dotaz ohledně ceny ubytování, popřípadě stravy. Každý ubytovávající se snažil své služby postavit nad ostatní a získat tak potenciální finanční obnos.

²⁷ Marek T., několikaletý návštěvník z Prahy. Do Banátu jezdí autem. Někdy s rodinou, v době mého výzkumu byl však sám; rozhovor: Rovensko, 26. 8. 2014

²⁸ Amálie J., obyvatelka Šumice, jako jediná nabízí ubytování v podobě klasických postelí. Další možností ubytování a využití vody je u Johana V., ale pouze v případě stanování; rozhovor: Šumice, 20. 8. 2014

Rivalita mezi jednotlivými usedlostmi nabízejícími ubytování je zjevná v každé vesnici. Míra těchto pomluv závisí na tom, na co finanční obnos potřebuje. V nejvyšší míře se projevovaly u vdov či párů, které své našetřené peníze posílají do České republiky svým dětem, které se zřejmě nedokázaly adaptovat a mají značné problémy. Tento fakt byl potvrzen nejen místními lidmi, ale také turisty, kteří opakovaně navštěvují české vesnice v Banátu. Dalším důvodem proč získat co nejvyšší obnos je fakt, že se mnozí snaží odjet do České republiky a nechtějí se následně potýkat se špatnou finanční situací. Toto mi potvrdilo několik místních poskytovatelů ubytovacích služeb. Dobře věděli, že jejich rodiny nedosahují tak vysoké úrovně, aby se finančně mohly postarat ještě o ně. Zde se však ukazuje, že účel zavedení šetrného cestovního ruchu, tedy zabránění odlivu mladé generace, se mívá účinkem. Nejen, že mladí stále odcházejí, ale turisté poskytují prostředky i starší generaci na to, aby i ona mohla vycestovat.

Mnoho rozepří vzniká samozřejmě i mezi místními a turisty a mezi turisty navzájem. K několika konfrontacím došlo během mého výzkumu na Svaté Heleně, a to dokonce během dvou dnů. Skupina trempů s sebou odvedla k „vodenicím U Petra“ nedaleko Gerníku štěně. Tam je ponechala. Dále si je při průchodu osvojila skupina skautů v čele s kněží a ti je dovedli až na Svatou Helenu. U hospody mu dali napít a odešli se shromáždit k odjezdu. Okamžitě si tak znepřátelili několik místních lidí včetně hospodské. Ta na ně křičela, že když si ho přivedli, ať si ho také odvezou. Nicméně tady zájem turistů skončil. Jedna informátorka uvedla, že je tato situace běžná. Pes jim dělá doprovod po dlouhé cestě a na Svaté Heleně místním lidem přidělávají starosti, neboť pes, když nemá co jíst, loví slepice. Pak nezbyvá, než jej zastřelit. Přitom to, že se potuloval, nemuselo nutně znamenat, že nikomu nepatřil.²⁹ K dalšímu střetu došlo mezi jedním z trempů a místními dětmi. Ten se své skupině na Bígru ztratil a po zbytek cesty šel sám. Během svého pobytu v tamní hospodě

²⁹ Mariana K.; rozhovor: Svatá Helena, 31. 8. 2014

mu však místní děti ukradly karimatku. Jeho zuřivost trvala bezmála půl dne. Pod pohružkou pak děti karimatku vrátily. A při nedělním svolávání na bohoslužbu se tři motorkáři rozhodli ukončit pobyt na Svaté Heleně a za burácejícího zvuku motoru se proplétali mezi svátečně oděnými občany jdoucími do kostela. Hluk motoru byl silnější než lidský křik, proto místní volili spíše gesta. Samotní turisté na motorkách jsou však o něco specifictější než ostatní. Využívají ne příliš přísných zákonů omezujících jízdu v lesích a na polních cestách. V některých vesnicích na tyto turisty bylo nahlíženo s nevolí, neboť jim prý jezdili po polích a ničili úrodu, o hluku ani nemluvě. Tři respondenti z řad motorkářů však uvedli, že největší problém neměli s místními lidmi, ale naopak s jinými turisty, a to právě z toho důvodu, že u nás je to zakázáno, tudíž se to nesluší ani v Banátu.³⁰

V jisté míře také obyvatelé musejí kvůli turistům měnit své zvyklosti, a to zejména tam, kde je tento typ výdělků primárním způsobem obživy. Především se jedná o jejich absenci při bohoslužbách. To bývá značným zásahem do způsobu života věřícího člověka. Nicméně toto „obětování se“ turistům není ojedinělým případem. Dále je to také oželení pravidelné návštěvy městských trhů, kde lidé prodávají své produkty. Má-li žena doma muže se sklonem k alkoholismu, a na prahu jejího domu stojí žadatelé o ubytování, znamená to snazší přísun alkoholu pro jejího muže. Ona se pak musí rozhodnout, co se stane prioritou.

Další velký problém, který narušuje tamní život, je ten, že příliv turistů znamená i příliv odpadků. V Banátu nejsou k dispozici žádné odpadkové koše ani ve vesnici, natožpak na turistických trasách. Toto je problematika, kterou je třeba řešit. Místní obyvatelé dříve také vozili odpad do lesa, nicméně stále byla situace udržitelná. Nyní se kolem cest, na loukách a při jeskyních válejí prázdné obaly od Tatraneck a plechovky od Kozla. Je tedy naprosto zřejmé, komu odpad patří. Podobně je tomu i ve vesnicích a jejich blízkém okolí. Například na Rovensku ihned naproti

³⁰ Pavel S., Martin H., Václav M.; rozhovor: Gerník, 29. 8. 2014

stavení, které má k dispozici Kudrna pro své zájezdy, je hliněný svah, vypadající jako stoka, která je plná všech možných českých odpadků.

6 ZÁVĚR

Tato práce shrnuje na základě dostupných zdrojů různé aspekty každodenního života českých kolonistů v Banátu. Zejména se snaží vyzdvihnout takové stránky života, které mají souhrnně budit dojem autenticity, a to i přes to, že tato místa již dávno zasáhly moderní technologie. Prvním takovým aspektem je bezpochyby jejich historie, ve smyslu příchodu prvních kolonistů, kteří vybudovali vše od samotného základu těžkou prací jako uzavřená česká diaspora uprostřed rumunských hor. Dále také způsob jejich obživy, tedy převážně zemědělství, ke kterému se uchýlila většina obyvatel i když jejich původní profese byla zcela odlišná, a i v tomto případě se jednalo a dodnes jistě jedná o těžkou fyzickou práci. Tito lidé si během času stále upevňovali českou národní identitu, hovořili mezi sebou českým jazykem a udržovali tradice prvních kolonistů. V tomto duchu byly prováděny i terénní výzkumy etnografů, kteří se tak snažili zachytit prvky kultury, které z místa jejich původu částečně či zcela vymizely. Díky objevení takového způsobu života bylo místo hojně vyhledáváno poutníky, kteří si mohli okusit i vřelou pohostinnost místních lidí v pravém slova smyslu.

Kvůli stále se zvyšující migraci obyvatelstva však hrozí zánik těchto „unikátních“ vesnic, a proto se Člověk v tísní rozhodl nejen zlepšit infrastrukturu v dané lokalitě, ale vyvinul koncept šetrného cestovního ruchu, aby tak umožnil místním obyvatelům lepší finanční příjem, a tím zabránil jejímu naprostému vylidnění. Této možnosti se chopily nejen instituce v České republice, které začaly do oblasti vozit organizované zájezdy. V jejich případě se jedná o ustálené a oblíbené programy či obměňované, právě z důvodu udržení návštěvnosti. Ale této příležitosti využili i místní obyvatelé a reemigranti. Ti si zakládají dopravní firmy, budují penziony a vymýšlejí nové možnosti služeb, které by mohli provozovat.

Poutníci tak byli vystřídáni turisty a Češi v Banátu se museli „zastavit v čase“, aby se tak udržela autenticita daných vesnic, a tím i jejich atraktivita. „Agroturistika“ je totiž, jakožto složka cestovního ruchu, v dnešní době hojně vyhledávána, a to především obyvateli větších měst. Lidé z šesti českých vesnic tak každodenně sehrávají specifické role, aby se toto místo i nadále jevilo jako autentické a mohlo splnit očekávání turistů, což však znamená, že dnes zde můžeme vidět pouze *simulacrum*.

Přestože si obyvatelé udržují jistý druh české národní identity, jsou chápáni českými turisty jako „ti druzí“. Jsou pro ně světem odlišným od toho, na který jsou zvyklí. Tato práce se snaží vyzdvihnout především ty odlišnosti, které jsou reflektovány samotnými návštěvníky. Pro úplnost však uvádí i situace opačné. Při bližším vzájemnějším vztahu totiž vyvstanou jisté rozdíly, které obyvatelé chápou jako nepochopitelné. Z pohledu českých turistů se ale mohou tyto momenty, činnosti a akty jevit jako zanedbatelné. S tímto rozdílem mezi „my a oni“ jsou následně spojeny i veškeré interakce, které se v místě a čase vyskytují. Značný rozdíl je také v tom, zda jsou obyvatelé součástí konceptu cestovního ruchu či nikoliv. Zejména se jedná o interakce spojené s využíváním služeb nabízených místními lidmi, tedy ubytováním, stravou, prodejem místních produktů či nabídkou volnočasových aktivit. Dále jde o samotné rozhovory mezi místními lidmi a turisty a v neposlední řadě jsou to také konfrontace mezi všemi navzájem.

Příliv turistů s sebou bezpochyby přináší jistý finanční příjem, s nímž je spojena pozitivní stránka této problematiky. Na druhou stranu, jak ve své práci uvádím, jsou její součástí i negativní dopady cestovního ruchu v Banátu. Turista, sice při svém prvním pobytu většinou uspokojí své potřeby vycházející z jeho očekávání, ale domů odjíždí s mylným závěrem nalezené autenticity. Dalším negativním dopadem je i to, že vydělané peníze jsou využity na úplně jiné účely, než k jakým byly určené, a nakonec jsou to i vnitřní a vnější stopy, které po sobě turista v Banátu zanechává.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- Bateson, G. 2006. *Mysl & příroda: nezbytná jednotá*. Praha: Malvern.
- Budil, I. T. 2003. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton.
- Budilová, L. J., G. Fatková, L. Hanuš, M. Jakoubek, M. Pavlásek. 2011. *Balkán a migrace: na křižovatce antropologických perspektiv*. Praha: AntropoWeb.
- Člověk v tísní o.p.s. © 2013a. „Rumunsko – Banát.“ [online]. Praha: Člověk v tísní o.p.s. [cit. 7. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.clovekvtsni.cz/cs/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/zeme/rumunsko>.
- Člověk v tísní o.p.s. © 2013b. „Rozvoj šetrného cestovního ruchu.“ [online]. Praha: Člověk v tísní o.p.s. [cit. 7. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.clovekvtsni.cz/cs/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/zeme/rumunsko/programy#rozvoj-setrneho-cestovniho-ruchu>.
- Dokoupil, I. 2012. „Banát: země našich předků aneb na české vesnici v rumunských horách.“ *Moje země* [online] 5 (1) [cit. 7. 4. 2015]. Dostupné z: http://www.banat.cz/clanky/2012-01-Moje-zeme_Banat.pdf.
- Dokoupil I., J. Svoboda. 2009. *Banát: turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. Brno: Kudrna.
- Gecse, D. 2013. *Historie českých komunit v Rumunsku*. Praha: Herrmann & synové.
- Hoření, K., P. Klvač, R. Krylová. 2009. *Turismus a autenticita v českých vesnicích v rumunském Banátu* [online]. Brno: Masarykova univerzita [cit. 7. 4. 2015]. Dostupné z: http://is.muni.cz/el/1423/jaro2009/SAN210/um/Horeni_Krylova_Klvac_text.pdf.

Hruza, F. 2013. *Vrátili jsme se do vlasti...: svědectví o životě Čechů z banátských Karpat 1823-2003*. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna spolu se Severočeským klubem spisovatelů.

Jech, J., V. Karbusický, V. Scheufler, O. Skalníková. 1962. „Kultura rumunských Čechů.“ *Český lid* 49 (4): 145-146.

Jech, J., M. Secká, V. Scheufler, O. Skalníková. 1992. „České vesnice v rumunském Banátě.“ Pp. 7-181 in *Češi v cizině 5*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV.

Kudrna. © 2011a. "Velikonoce v Banátu: rumunský krajanský Banát, tradiční liturgie celých Velikonoc, předjarní příroda." [online]. Brno: Kudrna s.r.o. [cit. 7. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.kudrna.cz/zajezd/velikonoce-v-banatu.html>.

Kudrna. © 2011b. "Výprava do minulosti: poznávání života vesnic z dob našich prababiček u Čechů v rumunském Banátu." [online]. Brno: Kudrna s.r.o. [cit. 7. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.kudrna.cz/zajezd/vyprava-do-minulosti.html>.

Kudrna. © 2011c. "Silvestr v rumunském Banátu: aneb opravdové cesty proti proudu času." [online]. Brno: Kudrna s.r.o. [cit. 7. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.kudrna.cz/zajezd/silvestr-v-rumunskem-banatu.html>.

Kudrna. © 2011d. "Rumunský Banát: cykloputování po českých vesnicích." [online]. Brno: Kudrna s.r.o. [cit. 7. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.kudrna.cz/zajezd/rumunsky-banat.html>.

Langhammerová, J. (ed.). 2009. *Český Banát: život a tradice českých obyvatel rumunského Banátu*. Praha: Národní muzeum.

MacCanell, D. 1973. „Staged Authenticity: Arrangements of Social Space in Tourist Settings.“ *American Journal of Sociology* 79 (3): 589-603.

Moravcová, I. 2006. „České menšinové školy v rumunském Banátě – od jejich založení do vypuknutí 2. světové války.“ *Theatrum historiae* 1 (1): 281-308.

Secká, M. 1995. „Češi v rumunském Banátu.“ Pp. 92-115 in *Češi v cizině* 8. Praha: Ústav pro etnologii a folkloristiku AV ČR.

Secká, M. 1996. „Češi v Rumunsku.“ Pp. 96-104 in S. Brouček (ed.). *Češi v cizině* 9. Praha: Ústav pro etnologii a folkloristiku AV ČR.

Scheufler V., O. Skalníková. 1963. „Základy hmotné a duchovní kultury českých kovozemědělských obcí v rumunském Banátu.“ *Český lid* 50 (6): 332-342.

Společnost Člověk v tísní o.p.s. © 2014. „Prázdniny u krajanů: turistika v českých vesnicích rumunského Banátu.“ [online]. Praha: Společnost Člověk v tísní o.p.s. [cit. 7. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.banat.cz/>.

Špicel, A., V. Šubert. 2013. *Rovensko*. Praha: Tiskárna Flora s.r.o.

Urban, R. 1930. *Čechoslováci v Rumunsku: s 8 fotografiemi a krajaňským adresářem*. Soběslav: Šmíd a spol.

Valentová, M. 2003: Tradice na prodej: Obraz domorodce a turismus do třetího světa. *Biograf* [online] (32) [cit. 7. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v3203>.

8 RESUMÉ

This paper summarizes, based on the available sources, various aspects of everyday life of Czech colonists in the Banat. In particular, it seeks to highlight those aspects of life that shall together give the impression of authenticity, despite the fact that these places has been hit by a modern technology long time ago. The first aspect is undoubtedly their history, within the meaning of arrival of the first colonists who hard worked to build everything from its very base as a closed Czech diaspora in the middle of the Romanian mountains. Furthermore, it includes means of their livelihoods, i.e. mostly agriculture that was practised by majority of the population, even though their original profession had been completely different; even in this case, it was and still is surely hard physical work. Over the time, these people strengthen Czech national identity, spoke Czech amongst themselves and maintained the tradition of the first colonists. In this spirit, ethnographers' field research was also conducted; they tried to capture elements of the culture, which partially or completely disappeared from their place of origin. With the discovery of this type of living, the location was frequently visited by pilgrims, who could taste also warm hospitality of the local people in the true sense of the word.

Due to the ever increasing migration of population, there is a risk of extinction of these "unique" villages, therefore, the People in Need Foundation decided not only to improve the infrastructure in this location, but also to develop a concept of sustainable tourism, in order to allow local residents better income, thereby prevent utter depopulation of this location. This option has been seized not only by institution in the Czech Republic having started to organize excursion tours in this location. In their case, they are steady and popular programs or programs changed because of maintaining attendance. However, this opportunity was utilized as well as by local people reemigrants. They establish transport companies, build guesthouses and invent new service option, which they might operate.

The pilgrims have been replaced with tourists and Czechs in the Banat had to "stop in time" so as to maintain authenticity of their villages and hence their attractiveness. "Agritourism" as a part of the tourism is widely sought after, especially by residents of larger cities, in these days. Thus, the people from six Czech villages play their everyday specific roles in order this location continues to appear as authentic and to meet tourists' expectations, which, however, means that we can see today only simulacrum.

Although the people maintain a kind of the Czech national identity, they are regarded as "the others" by the Czech tourists. They are for them a world different from that to which they are accustomed. This paper seeks to highlight particularly those differences that are reflected by the visitors themselves. For completeness, however, they mention also the opposite situation. There are certain differences at closer mutual relationship that residents perceive as incomprehensible. However, from the perspective of the Czech tourists, these moments, activities and acts can appear to be negligible. Subsequently, all interactions occurring in location and time are associated with the difference between "us and them". The significant difference is in the fact that residents are part of the tourism concept or not. In particular, they are the interactions associated with the use of services offered by the local people, i.e. accommodation, meals, sales of local products or range of leisure activities. Furthermore, it covers actual conversations between local people and tourists, and last but not least, there are also a confrontation between all themselves.

The influx of tourists undoubtedly brings with it a certain income level, which is associated with the positive side of this issue. On the other hand, as presented in this paper, the negative impacts of tourism in Banat are also its part. Although a tourist mostly met his/her needs based on his/her expectations during his/her first stay, but he/she comes back home with mistaken conclusion of the authenticity found. Another negative impact is the fact that the money earned is used for completely

different purposes than those for which they were designed, and finally there are also internal and external footprint left by a tourist in Banat.

9 FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA

9.1 Vyhledávaná autenticita

Obr. 1. Šumice, 20. 8. 2014

Obr. 2. Šumice, 20. 8. 2014

Obr. 3. Eibentál, 21. 8. 2014

Obr. 4. Gerník, 28. 8. 2014

Obr. 5. Šumice, 20. 8. 2014

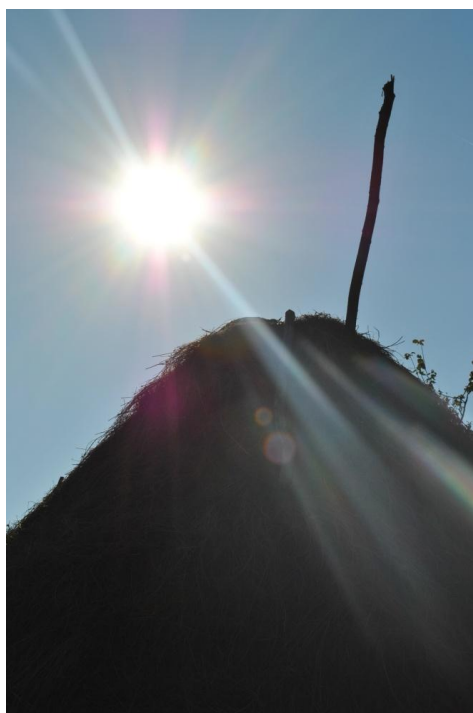
Obr. 6. Svatá Helena, 30. 8. 2014

Obr. 7. Rovensko, 2. 8. 2014

Obr. 8. Rovensko, 2. 8. 2014

9.2 Turisté v Banátu

Obr. 9. Rovensko, 1. 8. 2014, cyklozájezd Kudrna

Obr. 10. Rovensko, 25. 8. 2014

Obr. 11. Gerník, 28. 8. 2014

Obr. 12. Gerník, 29. 8. 2014

Obr. 13. Svatá Helena, 30. 8. 2014

Obr. 14. Gerník, 28. 8. 2014

Veškeré fotografie v této příloze jsou pořízeny Lucií Chocovou, autorkou této práce.